

- Volčič, Jakob - pisma K. Jelušiću (1876-1880)
- Jelušić, K. - pisma Jakova Volčiča (1876-1888)

329.7

323.1 15:82-6

(prečinio: Narodni preporod)

MIROSLAV BERTOŠA

PISMA JAKOVA VOLČIČA KAZIMIRU JELUŠIĆU (1876—1888)

Kod K. : 82

- Zavrčje 70-ih i 80-ih god. 19. st.
  - pismila 1876-1888 (iz pisma J. Volčiča Kazimiru Jelušiću)
- Pazin
  - pismila 70-ih i 80-ih god. 19. st. (iz pisma J. Volčiča K. Jelušiću)
- Istra
  - austrijske uprave (I i II) (1797-1806, 1815-1918)
  - pismila 70-ih i 80-ih god. 19. st. (iz pisma J. Volčiča iz Zavrčja K. Jelušiću u Kostar)

Jakov Volčić (1815—1888), Slovenac iz Gorjanca kraj Škofje Loke, koji se na inicijativu tršćanskog biskupa Matevža Ravnikara premjestio iz Kranjske na Primorsko¹, značajna je figura kulturnog života Istre u doba preporodnog pokreta. Službujući kao svećenik po mnogim mjestima tadašnje tršćanske biskupije, koja se nakon reformi pape Lava XII (1833) protezala sve do Kršana, Brseča, Kastva, Voloskog i Opatije, Volčić je 44 godine proveo u Istri² koja postaje njegovom drugom domovinom. Ipak je gotovo do kraja života, pored hrvatskih, održavao veze i sa slovenskim kulturnim i političkim radnicima i objavljivao svoje dopise iz Istre u slovenskim časopisima i novinama³.

Uza sve to što je Volčić bio veoma cijenjen od svojih suvremenika u Istri, Sloveniji i Hrvatskoj, pa je njegovoj aktivnosti posvetio pažnju i tršćanski profesor Karel Glaser, sastavljač prve cjelovite *Povijesti slovenske književnosti*⁴, ovaj istarski preporoditelj postepeno je tonuo u zaborav. Doduše, 1915. u povodu 100-godišnjice Volčićeva rođenja, njegov znatno mlađi suvremenik i poštovalac, pazinski dekan Ante Kalac⁵, oživio je uspomenu na Volčića, a pola stoljeća kasnije učinio je to i B. Milanović⁶. No oba autora ističu, uglavnom, Volčićev prikupljački rad — sabiranje narodnih pripovijedaka, pjesama, poslovice i zagonetki, pronalaženje

1 »Jakov Volčić... je bil šel v tržaško škofijo... za časa ko je Matej Ravnikar vladikoval v tržaški škofiji; je uprav škof Ravnikar mnogo duhovnikov zavabil iz Kranjske na Primorsko...« (K. Glaser, *Zgodovina slovenskega slovstva* III, 94).

2 U Volčićevu se nekrologu nalaze ovi podaci o mjestima njegova službovanja: »Najprije nalazimo ga kao duhovnoga pomoćnika u Gročani, i to do godine 1844., zatim u Pazinu do oktobra 1847., tada kao beneficijata Franca na Voloskom do konca god. 1851., pak kano duh. pomoćnika na Veprincu do aprila g. 1855.; zatim kano kapelana u Zarečju sve do početka god. 1862.; odavde bijaše premješten u Boršt, gdje je kratko služio, jer ga nalazimo iste godine kao duh. pomoćnika u Kastvu, gdje je ostao do novembra god. 1871., kadno je bio imenovan župe upraviteljem u Cerovlju, gdje je služio jednu godinu; odavde prešao je na vlastitu molbu kao kapelan u Zarečje, te tuj ostao do aprila 1882., da poprimi opet upraviteljstvo župe u Cerovlju, gdje je služio sve do augusta 1886. Na vlastitu molbu bijaše tada umirovljen, te se nastani u omiljenom nu Zarečju...« (*Naša Slova* XIX, 46, Trst, 15. novembra 1888).

3 Volčić je suradivao u raznim slovenskim časopisima i listovima, »... osobito v Novicah in v Janežičevem Glasniku, počenši 1851 l. do 1880. l.« (K. Glaser, n. dj., 94).

4 Isto. Glaserovo djelo objavljivala je Slovenska matica u četiri sveska 1894—1900.

5 A. Kalac, *Neka pisma Volčiću*, Hrvatska škola 1916. Izdalo Katoličko učiteljsko društvo za Istru »Hrvatska škola« u Pazinu, Ljubljana 1916, 136—59; Vrllinov [A. Kalac], *Volčić o Istri u »Novicama«*, isto, 4—12.

6 B. Milanović, *Hrvatski narodni preporod u Istri*. Knjiga I, Pazin 1967, 189—91.

povijesnih dokumenata, prepisivanje glagoljskih natpisa itd., a ne pridaju dovoljno važnosti njegovom pregalaštvu na kulturnom, prosvjetiteljskom, pa donekle i znanstvenom planu. Čitava je ta aktivnost bila sastavnim dijelom narodne borbe i Volčičev je doprinos preporodnom pokretu istarskih Hrvata veoma značajan.

Na žalost, Volčičev se arhiv u Zarečju nije sačuvao; dijelovi njegove ostavštine, koliko sam dosad uspio utvrditi, nalaze se u arhivu Istarskog književnog društva sv. Ćirila i Metoda u Pazinu, Arhivu Sjevero-jadranskog instituta JAZU u Rijeci (fond Depoli), Naučnoj biblioteci u Rijeci (ostavština Frana Barbalića), Arhivu JAZU u Zagrebu i Historijskom arhivu u Varaždinu⁷, dok je jedan dio Volčičeve korespondencije objavio A. Kalac⁸. Objavljena prepiska pokazuje širinu Volčičevih veza s istaknutim predstavnicima slovenskog (posebno onih sklonih ilirizmu) i hrvatskog preporodnog pokreta. G. 1844. Volčiću piše Luka Jeran⁹, član »Čitalnoga zbora« u ljubljanskoj bogosloviji u kojem se između 1839—1843. učila i upotrebljavala ilirština, naročito u debatama na sastancima i u međusobnom dopisivanju bogoslova¹⁰. Budući da je i Volčić bio član ovoga kruga nesumnjivo se već tada kod njega počinju formirati pogledi koji će ga kasnije približiti zagrebačkom krugu iliraca. Simptomatično je, međutim, da Jeran, tada još bogoslov, piše svojem prijatelju Volčiću u Gročanu na slovenskom jeziku, što upućuje na zaključak da je već tada proživljavao krizu ilirskog zanosa, iako je u njemu istrajao sve do 1846.¹¹ Iz 1846. objavljeno je pismo Jerolima Jankovića, gvardijana franjevačkog samostana u Pazinu¹²; iz 1858. i 1867. pisma Antona Janežića¹³, profesora iz Celovca i urednika *Slovenskog glasnika*; 1860. obraća se Volčiću Janez Bleiweis¹⁴, a 1861. Ivan Macun¹⁵, gimnazijski profesor i povjerenik lista *Ost und West* što ga je te godine pokrenuo I. I. Tkalac; 1864. Volčić je u vezi s Mijom Sabljarem¹⁶, privremenim ravnateljem Narodnog muzeja u Zagrebu, 1869—74. sa Šimom Ljubićem¹⁷; 1866—80 Kukuljević¹⁸ razvija opsežnu suradnju s Volčićem, a 1877. stupio je s njim u vezu i Bogoslav Šulek¹⁹; Matija Majar-Ziljski²⁰ — također nekadašnji slovenski »ilirac« — piše Volčiću 1873.

U Arhivu JAZU (XV. Ostavština književnih i javnih radnika) nalaze se i tri dosad neobjavljena pisma J. Volčića riječkom profesoru Franu Kurelcu (1852, 1853. i 1860).

7 Historijski arhiv Varaždin. Arhiv obitelji Kukuljević: Korespondencija, 1300, 1301, 1302. Tri pisma Jakova Volčića Ivanu Kukuljeviću.

8 A. Kalac, *Neka pisma*, n. dj.

9 Isto, 137—40.

10 Enciklopedija Jugoslavije IV, Zagreb 1950, 343.

11 Isto.

12 A. Kalac, *Neka pisma*, n. dj., 141.

13 Isto, 142—43.

14 Isto, 143.

15 Isto, 144.

16 Isto, 144—45.

17 Isto, 151—55.

18 Isto, 146—50.

19 Isto, 156—58.

20 Isto, 151.

Službujući u Zarečju (nedaleko Pazina) Volčić je u trokutu Pula — Rijeka i Kastav — Trst održavao prepisku sa školskim nadzornikom Ernestom Jelušićem, poznatim hrvatskim političarem Vjekoslavom Spinčićem, povjesničarima Ivanom Koblerom i Carlom de Franceschijem, urednikom *Naše sloge* Antunom Karabaićem i mnogim drugim imenima javnog života Istre u drugoj polovini XIX stoljeća. Sva ova pisma, čini se, i nisu sačuvana, ali o njima postoji spomen u Volčićevoj korespondenciji i dosad objavljenoj građi.

Iz rukopisne zbirke Arhiva Istarskog Književnog društva sv. Ćirila i Metoda u Pazinu donosimo u ovom prilogu dvadeset pisama koja je Volčić punih osam godina neprekidno upućivao iz Zarečja Kazimiru Jelušiću²¹. Iako se u većoj mjeri i na širem planu nije angažirao u političkoj borbi, Kazimir Jelušić (1855—1917) isticao se zalaganjem za gospodarski i kulturni napredak svoga zavičaja Kastavštine. V. Spinčić kaže za njega da je »... dizao škole, gradio nove ceste i vodnjake. Čuvao je i branio najodlučnije porabu hrvatskog jezika«²². G. 1896. izabran je načelnikom i ostao na toj dužnosti sve do svoje smrti. Volčić, koji je bio u vrlo prisnim odnosima s mnogim Kastavcima, poznavao je obitelj Jelušić, a posebno Kazimirova brata, svećenika Rajmunda, kojega često spominje u pismima. Poput mnogih drugih istarskih svećenika (Josipa Kastelca iz Sutlovreča, Vinka Zamlića iz Voloskog, Vjekoslava Sekyre iz Sv. Nedelje, Josipa Korace iz Tara i dr.) i Rajmundo Jelušić dostavljao je Spinčiću podatke o glagoljskim spomenicima, pa čak i prijepise nekih glagoljskih natpisa s područja Istre. Budući da nije poznavao glagoljice, obraćao se Volčiću koji je vršio transliteraciju glagoljskog teksta (npr. u pismu Spinčiću od 20. rujna 1882, potpisanom s Rajmondovim nadimkom »Mondić«, iznad Rajmondovih ispisa glagoljskih natpisa nalazi se Volčićevo čitanje).

Kao i na A. Kalca, tako je Volčić znatno utjecao i na Kazimira Jelušića i pridonio formiranju njegova rodoljubiva lika. Pod Volčićevim utjecajem K. Jelušić, pored navedene djelatnosti, počinje intenzivno prikupljati narodne pjesme po Kastavštini²³.

Ova pisma, koja je Volčić pisao mladom K. Jelušiću u Pulu i Trst (u vrijeme njegova služenja vojnog roka u austrijskoj mornarici) i kasnije u Kastav, interesantni su fragmenti, žive, plastične slike istarskog života 70-tih i 80-tih godina prošlog stoljeća. Uočljivo je da su Volčićeva razmišljanja u ovim pismima gotovo identična sa strukturom i tematikom članaka u *Našoj slogi* (podaci o ljetini, vremenskim ne-

21 Od 1883. do 1888. Volčić po svoj prilici nije bio u prepisci s K. Jelušićem. Posljednji je put, uzvraćajući na imendansku čestitku, pisao Jelušiću 4. kolovoza 1888, tri mjeseca prije svoje smrti (10. studenog).

22 **Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti od 925—1925**, Zagreb 1925, 121.

23 *Naša sloga* XI, 11, Trst, 1. lipnja 1880, završavajući s objavljivanjem duljeg ciklusa narodnih pjesama, spominje među sakupljačima i Kazimira Jelušića. Iz Volčićevih se pisama također razabire da je K. Jelušić niz godina prikupljao narodne pjesme (v. pismo XI). — Spomenimo na ovom mjestu i podatak da je K. Jelušić, zajedno s pjesnikom Vl. Nazorom, središao Spinčićeve dokumente i rukopise. K. Jelušić i Vl. Nazor priredili su i izdali u Kastvu 1909. *Spomen-knjigu proslave 60-godišnjice zastupnika naroda prof. Vjekoslava Spinčića*. Usp. I. B e u c, *Rukopisna ostavština Vjekoslava Spinčića*, Arhivski vjesnik III, Zagreb 1960, 240 i passim.

podatcima u pojedinim dijelovima Istre, vijesti iz Pazina, razmišljanja o situaciji u južnoslavenskim zemljama Monarhije itd.). *Naša sloga* bila je toliko utjecajan list među istarskim Hrvatima da je, kako vidimo i na Volčičevu primjeru, utjecala na oblikovanje njihova mišljenja i načina doživljavanja vanjskog svijeta. Najvrijedniji je dio ove epistolarne građe onaj u kojemu se sačuvao spomen o Volčičevu narodnjačkom radu u Zarečju. Ovo malo selo nedaleko Pazina postalo je, zahvaljujući Volčiču, jedno od žarišta narodnjačke djelatnosti u srednjoj Istri. Franjevci iz pazinskog samostana, hrvatski i slovenski đaci i profesori njemačke gimnazije u Pazinu, te svećenici s Pazinštine, okupljaju se u Volčičevu župnom stanu, raspravljajući o problemima nastave hrvatskog jezika na pazinskoj gimnaziji, o jugoslavenstvu, o organizaciji *tabora* u Istri, o člancima iz *Naše sloge* itd. Taj sitni prosvjetiteljski i narodnjački rad uz vino i pjesmu nesumnjivo je pridonosio jačanju nacionalne svijesti istarskih Hrvata u pazinskoj okolici i postepeno stvarao uvjete za ostvarivanje većih uspjeha narodnih snaga na kulturnom i političkom planu. Građa ukazuje na postojanje i postepeno razvijanje onih tendencija koje će stvoriti uvjete za otvaranje i plodonosan rad prve istarske hrvatske gimnazije u Pazinu (otvorena tek 1899).

Volčić je bio svjestan teške gospodarske i kulturne zaostalosti istarskog seljaštva²⁴, ali se njegova razmišljanja o načinu rješenja postojećeg stanja, a često i sama aktivnost, kreću u okvirima prosvjetiteljske devise »prosvjetom k slobodi« (»Zlo je, da naš Slovan neće nauka, neće progledati, neće sebi dobro«, v. pismo XVI).

Volčičeva pisma dopunjuju dosadašnje znanje o djelatnosti pojedinih istaknutih ljudi preporodnog doba (A. Kalca, mladog gimnazijalca Matka Brajše, M. Laginje i ostalih). Objavljivanjem ovih pisama želimo skrenuti pažnju znanstvene javnosti na Volčičev narodnjački rad i na njegove često puta veoma suptilne, pa i dalekovidne misli o prilikama u Istri u vrijeme narodne borbe. Volčić, dakle, nije značajan samo kao sakupljač folklornog blaga i povijesnih dokumenata i natpisa, već i kao pregalac i aktivan učesnik u narodnom preporodu. Svojim zanimljivim opservacijama, iznesenim u prepisci s mnogim istaknutim ljudima u Istri, Sloveniji i Hrvatskoj, ostavio je iza sebe važno svjedočanstvo o jednom teškom i prijelomnom vremenu.

I

Dragi Kažimire!

Vsesrdačno Vam blagodarim za ljubeznu naradovanku i prijateljsku Vašu čestitku za moj imendan, nisam se nadjao radosti, koju dostigoh Vašim cijenjenim pismom; Vsemogi i milosrdni Bog dao Vam vsaku dobru sreću na duši i na tielu na mnoga i mnoga lieta. I Vaš gospodin brat Rajmundo me je dopisom počastio i uzradovao. Pisao mi je također

²⁴ »Kod nas u Istri je joh i naopako; nas muči glad, lijenost, nehajstvo i šarenjačtvo, a talijanški se duh time koristi, ter se vse po malo jače širi...« (v. pismo XIV, 1880).

g. Ernest Jelušić²⁵ učionski ravnatelj u gradu Kastvu; on mi javlja, da je on sada od vlade oprostom izpita potvrđen i ustanovljen ravnateljem ondješnje glavne učione; mora se reći da je srećan, jer sada mu bude bolje, nego komu tomu župniku. Još mi piše, da brižnjaku Karlu Lučiću su umrli u dvih mesecih sin i hći. Lietina da bude po Kastavščini loša. Mladoga Kastavca siromaha Alberta Brozovića, koj se sada uči na preparandiji u Kopru, će Klodić²⁶ okrajinski učionski nadzornik poslati u Beč na veće nauke. R Rukavcu jur pokrivaaju novu orkvu.

Naša okolina bude imati slabu lietinu; grozdje nam je mraz uzeo, žita je malo, komu boluje, grozdje, što je po višinah ostalo, popelji. Na 27. t. m. je doklapao do Cerovlja prvi parovoz od Divače, a na 18. kolovoza, se čuje da će se vožnja na toj istarskoj železnici javno započeti²⁷. Kod diela na ovoj železnici se je mnogo već ljudi zatrlo, nego na onoj po Kastavščini, vsak malo se je ki ta ubio ili obranio.

Na 6. o. m. j. smo imali presvitlega biskupa Dobrilu u Novakih, on je obašao vsu podgorsku Istru, on se vele jadi, ako mu diete reče: Šjor ši, i popom veli, da zašto tu grdobu na djeci ne odvadimo²⁸.

Srdačno Vas pozdravljajuć svršujem Vaš prijatelj Jakov Volčić
U Zarečju 29. Srpnja 1876.

II

Dragi Kažimire!

Zajedno s Vašim velecijenjenim pismom primih i ini list od dragoga Kastavca, od g. Vjekoslava Spinčića²⁹, sada profesora na preparandiji u Kopru, bivajućega na učionskih počitnicah kod svoga rodjaka g. župnika u Mošćenicah, on mi piše, da nije bio u Kopru vrlo zdrav, ali kod vsega toga dela stroge ispite jednoga po jednim u Gradcu za doktora filosofije i spisuje izvrsne članke za hrvatsku literaturu, u razne knjige i časopise. Vaše pismo je jako zanimivo i podučljivo, ja sam se iz njega mnogo naučio, sada stopram dobih pravi pojam vojačkoga življenja u carskoj mornarici, čitao sam ga ovdje nekim izobraženijim Zarječkim vojakom od linije, ali su ga začudjeno poslušali rekši to je sve drugače

²⁵ Ernest Jelušić (stariji), upravitelj plovanske škole u Kastvu.

²⁶ Antun Klodić, zemaljski školski inspektor. Bio je kandidat za zastupnika u bečko Carevinsko vijeće, ali je na izborima 1879. poražen od protukandidata Carla de Franceschiija (Naša sloga X, 1879).

²⁷ Pruga Divača — Pula i odvojak Kanfanar — Rovinj pušteni su u promet 20. rujna 1876, a ne 10. kolovoza kako je bilo predviđeno (Z. Jelinović, *Borba za jadranske pruge i njeni ekonomski ciljevi*, Grada za gospodarsku povijest Hrvatske, knj. 6, 1957, 51).

²⁸ Odučiti.

²⁹ Vjekoslav Spinčić (1848—1933), nakon završene gimnazije u Rijeci i teologije u Gorici i Trstu, studirao je povijest i zemljopis na filozofskim fakultetima u Pragu i Beču, a poslije toga, na početku svoje karijere, službuje kao nastavnik na učiteljskoj školi u Kopru 1876—82). Uz Laginju i Mandića istaknuti je predstavnik i jedan od vođa istarskog prepodora. U ovom »istarskom trolistu« Spinčiću pripada najveća zasluga na rješavanju prosvjetnih pitanja, posebno u vezi s aktivnošću Družbe sv. Ćirila i Metoda za Istru na čijem se čelu nalazio niz godina. Usp. V. Car Emin, *Moje uspomene na Družbu sv. Ćirila i Metoda za Istru*, Zagreb 1953.

i teže nego kod nas; vredno bi bilo, da se takovi sastavci tiskaju, i da imam ja poznanstvo s kakvim novinskim urednikom, bim ga dao tiskati izpuštivši osobne stvari, to se razume s Vašim dopuštenjem i pod Vašim imenom. Zasvedočio ste mi velu ljubav napisav mi toliko nauka, srdačna Vam za to zdrava. Ravnatelj Kastavske glavne učione g. Ernest Jelušić još ni vrlo hvala, liečnici mu savjetuju da bi išao na Česko u Karlsbad, ali sada je za to jur kasna doba. Nerazumni i nesretni Brozović se je raspopio, rekavši biskupu u Munah, da se odreče za vavjek popovstva, i tim je otišao sa svojim ocem u Kastav, a sada neznam što je s njim, bolje bi bilo, da se ni nikada zapopio. Čujem, da je kastavski občinski glavar bolestan. Ružiči i Brečani šli su pred samoga Cara, a Car je zapovjedao njihovu pravdu s občinom još jedanput pregledati. Tako po Kastavščini kao i po Istri će biti ovo lieto loša lietina, žita malo i slabo, grozdja malo i bolno.

Na 18. p. m. smo i mi Zarječani imali svečanost: za prigodu prvoga dolaska parovoza po istarskoj železnici. Kupih našim mladićem narodnu trobojnicu, i s tom idosmo nas kakvih 100 do železnice, jer železnica prolazi kakve pol ure hoda po Zarješćini, i čekasmo pijuć dobro vino i pjevajuć narodne pjesme, dolazak parovoza, i kada vodja parovoza zapazi trobojnicu i mnoštvo ljudij počne pomanje voziti, a mi zagrmimo trikratno živio mašući klobuci, a gospoda na parovozu nam ozdravljaše mašući sa klobuci, a nato zapjevaše naši pjevači Carevku, jedan tok i jedan tok, naprej zastava slave; gospoda na parovozu su pitala posle, da otkuda su ti ljudi; a u Pazinu na kolodvoru ne načiniše pazinski šarenjaci nikakve svečanosti, i govori se da na vsoj pruzi ni bio parovoz tako častno pozdravljen, kao pole Zarječja. Naokolo pak se je razglasilo, da je stari zarječki pop nosio zastavu, ali ni ju on nosio, nego najkreplji zarječki mladić, istina da bijaše i zarječki pop ondjeka. —

Čuje se, da bude naš presvetli vladika³⁰ zidao na vrtu pazinskog samostana³¹ zgradu za zavod mladenački, koji bi se odlučili za svećenički stališ, da mogu na pazinskoj gimnaziji³² študirati (...) Stari g. župnik Dukić je jako oslabio, on nemože već hodjevati u velu Crkvu misit, nego samo kiput misi u crkvi sv. Trojice. Nova crkva u Rukavcu je jur pokrivena, a bačvara Mihovilića pod Rukavcem prama Kastvu je pogorela.

Ako pišete Danielu Zavidicu kamo tamo na more prosin Vas pozdravite mi ga srdačno, i on mi je dobar prijatelj. Još Vam se naradujem, da ste u 10 mesecih tako liepo se uzvisio, da možete živjeti kako se izo-

30 U svojim pismima Volčić je pored riječi **biskup**, **biskupija**, upotrebljavao i izraze **vladika** i **vladičija**. U nastojanju da izbjegne romanizme i germanizme, on se opredjeljivao za slavenske riječi bez obzira na činjenicu što one nisu u Istri nikada bile u upotrebi (npr. popčiteljstvo, pa brojni slovenizmi: urednik, zadeva, češplja itd.).

31 Franjevački samostan u Pazinu podignut je u XV st. — Od 1819. do 1857. u njemu je bila smještena osnovna škola za dječake, a 1836—1873. i njemačka gimnazija A. Furlan, **Povijest franjevačke crkve i samostana u Pazinu**, Pučki prijatelj 1913; B. Milanović, n. dj., 52).

32 Vladinim dekretom 25. srpnja 1873. franjevačka njemačka gimnazija pretvorena je u realnu. Iz franjevačkog samostana premještena je u zgradu bivše kasarne (u istoj će se zgradi nalaziti kasnije i hrvatska gimnazija) i stavljena pod upravu države. G. 1886. njemačka gimnazija u Pazinu bit će ukinuta zbog premalog broja daka (B. Milanović, n. dj., 106).

braženomu čovjeku pristoji, brižan Dane ne bi tako sretan u tako kratkom vremenu.

Ja sam, Bogu hvala, vavjek zdrav, tim Vas srdačno pozdravljajuć ostajem Vaš prijatelj Jakov Volčić

U Zarečju 1876.

III

Mili Prijatelju!

Mislim, da ste bio na dopustu u Kastvu kod svojih milih roditelja i /bratje, i da ste se ugodno zabavljao, i Vaš g. brat neki dan ni bio potpisan na okružnicah, morda je i on doma odputovao.

Ja nimam nikakva poznanstva s uredništvima »Sloge« ni »Primorca« radi toga se ne ufam s Vašim vrlim spisom nikamo, u Hrvatske novine napisah još nikada, kojkrat pišem što malo u »Novice« a ovaj Vaš sastavak ni za nje. Potrudite se i pišite sam članak ovakova sadržaja u »Primorac« i budete videti, da ga veselo natisne. Onu izvrstnu kritiku na gospodarstvo Kastavske občine napisao morda vrli Tonic D(ira)kin.

Za zastupnike u Porječki sabor se ovdje kmeti niš ne brinu, pustu Italijane i šarenjake³³ djelati, što ih je volja. Trgadba bijaše loša, vina je malo i slabo, turkinje unješto.

Vi me ljubezno zovete u Pulj, ali vozio sam se jur dosta po železnici, vidio sam mnoge gradove i stvari po svjetu, a vrhu toga star čovjek za već nekoliko utvrdne, iako bim i došao u Pulj, Vi ne biste imao lazno mnogo s manom biti, a skusio sam, po gradu hodjevati je žalostno brez prijatelja i znanaca; ako me Bog pozivi, morda se popeljem u Pulj na mlado lieto, kada bolji dani budu.

Za sada Vam nimam ništa nova pisati, ja rietko grem kamo, rjetko tko k meni dolazi, a vrlo se budem uzradovao ako Vi dojdete budući Božić k meni.

Čotin i Frankotov sini, koj učijahu prošlo lieto u Pazinu na pripravnici nisu došli ovo lieto iz Kastva već amo.

Ušćuvao Vas Bog zdrava i vesela a ja Vas srdačno pozdravljam Vaš stari prijan Jakov Volčić

U Zarječju 24. listopada 1876.

IV

Štovani Prijatelju!

Na Vaš prvanji list nisam odpisao, jer sam se nadjao da me budete posjetiti ove prošle blagdane. Primio sam i Vašu dopisnicu. Liepo Vam

³³ Šarenjacima su u preporodno vrijeme nazivani potalijančeni Hrvati u Istri. Karakteristična je u tom smislu duhovita feljtonistička persiflaža objavljena u *Našoj slogi* V, 23, 1. decembra 1874, str. 91: »A tko su ovi šarenjaci, oni pisani, odjeveni krpami svake barve kao pravi pravcati pajaci ili arteklini?, pitam ja sveca; a on mi veli: to su ljudi, koji su za svoga života na zemlji prešli iz jedne vjere na drugu, ili iz jednoga naroda u drugi, ter se odrekli ili svoje vjere ili svoga vlastitoga naroda i jezika« (Šarenjaci — pučka pripovjedka).

zahvaljujem na čestitci za novo lieto; Bog dao i Vam velemnogih mladih liet u liepom zdravlju i u vsakoj dobroj sreći dočekati.

Zao mi je da niste mogao sada dobiti dopusta, da dojdete amo u Istru, ali se nadjam, da Vam bude to moguće izvršiti dojučega proletja. Ja dosta dobro zdravstvujem, držim se veći dio kod kuće i zato malo nova doznajem.

Po Istri ima mnogo tuge i nevolje radi slabe litine; a navpačnosti se vavjek množe po putku, tako da se vsako malo čuju teži glasi o tadbinah, pobjostvih u ubojstvih; tužna nam vremena! Moja zabava je čitanje i gledanje iz okna parovoz po železnici, a vozio se još nisam po njoj, čekam do proletja. Iz Kastva neznam ništa nova, lani bijahu dva Kastavčiča, Čotijev i Frankotov, ovdje u Pazinu u gimnazijalnoj pripravnici, ali za ovo lieto se nisu vratili. Kod Buzeta negdje se je pred nekoliko tjednov železnica porušila, tako da su morali robu iz parovoza na parovoz prenašati, ali sada čujem, da je jur popravljena jer su djelali dan i noć. Po unutarnjoj Istri ljudi mnogo boleavaju i umiraju na grloboli, a kako ne bi jer imamo jur mnogo vremena vavjek toplo i mokro. Po Istri je hodjevao neki Zagrebčan prodavajuć hrvatske knjige i slike, ja sam kupio Preradovićeve pjesme, da nije dolazio za ništa ovamo. Hrvaščina se na pazinskoj gimnaziji loše predava, jer nima vrlih profesora zato. Kiput dojdu djaci iz Pazina ovamo u Zarječje, da se hrvatski napjevaju.

Zdravstvujte i ostajte s Bogom, i primite srdačan pozdrav Vaš prijatelj Jakov Volčić

U Zarječju 8 Siečnja 1877.

V

Štovani Prijatelju!

Radosno se sjećam Vašega posjeta u Zarječju, ali žao mi je, da ne mogoste već nego jednu noć kod mene ostati. Blagodarim Vam na novostih iz Kastavščine, jer ja nedobivam mnogo vrimenta nikakvih dopisov od onuda. Moje srce se klanja rodoljubnosti g. Roberta Vlaha, jerbo to je rodoljub, koj potrga svoj život za svoj narod, a mi mnogi drugi samo jezik — ! Ovdje nam se kaže mnogo zla: zaradi dažja, kmeti ne mogu zemlje težati ni sijati, a drugima je radi iztočne vojske nastala velika (šteta) i radi toga su ljudi jako tužni i žalostni jer moraju silne dugove djelati: Čuje se, da se bude iz Cerovlja na Buzet djelala posve nova cesta, i da će se dati kmetom po 100 klaftar da ju izrade, da si šta zasluže. U našoj vladikoinici³⁴ se mnogi stari popovi spravljaju u mirovinu. Vi morda Novic šteti nemate prigode, ću Vam nešto kazati, što one povjedaju: u pretposljednem broju govore, da se Ljubljančani

³⁴ Biskupija, dijeceza. Volčić je, osim ovoga, upotrebljavao i izraz vladičija. V. bilj. 30.

nadjaju, da bude došlo u Ljubljano i njezinu okolicu do 40.000 vojakov, a nezna se zašto, a danas govore da vojni ministar zahtjeva 21 milion za buduće lieto već nego je lani; i to nešta znamenuje. Bože daj da ne bi se naše Carstvo zaplelo u vojsku, i tako trpemo mnogo teškoc³⁵.

Naš vladika bijaše nekoliko vremena u Beču, za Duhovom se ga nadjaju u Pazinski i Pičanski dekanat, ali za gotovo se još ne zna. Ja Vam nimam šta pisati iz ove samine, svjetske novosti znate iz novin. Ja Vas pozdravljam, i Vam želim, da bite veselo zdravstvovao, i da Vam još teh 17 ili koliko meseci ne bi bilo treba nikamo iz Pulja poći. Dakle z Bogom! Vaš prijlan Jakov Volčić

U Zarječju 11. Svibnja 1877.

VI

Dragi Prijatelju!

Srdačno Vam blagodarim na Vašem čestitanju za moj imendan, zato je i moja iskrena želja, da bi Vas bog poživio u vsakoj dobroj sreći na mnoga i mnoga lieta. I ovim poslednim pismom ste mi jako ugodio, ako baš novosti nisu posve radosne, jer tim doznah štogod iz Kastavščine, buduć da jur mnogo vremena nedobih nikakva lista od onuda. Brižan Daniel mi pisa o Jakovlji, kada se jur malo pridignuo od svoje strašne i čudnovate bolesti, a Profesor Vjekoslav Spinčić mi javi kašnjenje, da će se Daniel komoc u pol lieta oporaviti, a Vi mi pišete sada da je brižnjak na Rieci u bolništu. Trgovčica stara Jelica iz Furlanije bi ovdje putujuć za Šimunj³⁶ u samanj u Tinjan i kaza da i g. ravnatelj Ernest³⁷ još ni pravo ozdravio, da velu misu vavjek pjeva umirovljeni kanonik Eugenio Vlah; neznam koliko je istine u tom. G. ravnatelj Ernest mi pisa o Jakovlji, da je on sada na velu prošnju g. Dekana — prošta starešinom Kastavske crkve, i da mnogo radi o njezinom okrasenju, što je i potrebno; a zašto i nebi, jer crkva Kastavska je jako bogata.

Na 23. kolovoza o. g. me iznenadi svojim visokim posjetom putujuć iz Grdosela u Lindar, a to jako kasno na večer, ter se zabavi ovdje pol ure, naš presvjetli biskup; on je s pukom jako prijaznjiv i ljubezniv, a tvrd i strog snami popovi. Vaš gospodin brat ostane još u Pičnu, jer je jur premestio, što imade premestiti naš vladika.

Vi se čudite, da ja još ne dojdoh u Pulj, ali dragi prijane, što će stari pop po svjetu, najbolje je, u sadašnjih okolšćinah, da se drži kod kuće u svom zakutku; a ćete pomisliti, što da radim; sega lieta sam nabirao bilje, ter sam ih s hrvatskim i istarskim imeni poslao Dr. Su-

35 Ratne pripreme izvršene zbog daljnjeg zaoštavanja tzv. istočnog pitanja 1875—1878.

36 Na dan sv. Šimuna (28. listopada) održavao se sajam u Tinjanu. Narodni je izraz »Šimunja«.

37 Ravnatelj Ernest Jelušić kojega Volčić često spominje u ovim pismima.

leku³⁸ na njegovu prošnju u Zagreb, jer on piše botanički rječnik³⁹; a on mi posla na dar dve vrle knjige.

(Po Istri ovdje imamo lošu lietinu; biela žita bi još unešto, ali grozje po nekijh krajih malo, po nekijh posve ništa, turkinje nešto, ali kuhinje ništa, i radi toga bude nevoljan kmet slabo projti, ter bude Italijanom još jače pasti u šake, jer se bude morao zadužiti; i radi sadanje suše ljudi ne mogu ni sijati, a tko ne sije niti žanje.

Kiput dojdu k meni u Zarečje Slovanski djaci pazinske gimnazije, da se ovdje do sita slovanski napjevaju takodjer i Franjevci iz Pazinskog samostana dojdu amo, ter su mi kazali da bi za učitelja Mogorovića vele škoda bila, da bi bolestovao, jer da ima liepa talenta, buduć da je bio kod njih u učionah. Škoda za Kastav, da je šla učiteljska pripravnica u Vrbnik⁴⁰. Jako me veseli da je g. Vjekoslav Spinčić postao prvim profesorom, da uživa trudno zasluženu plaću, a još draže bi mi bilo, da dojde u Pazin na gimnaziju. Tudiji okrajni liečnik i njeki gimnazijalni suplent odidoše oba iz Pazina tja prvi ne znajuć ni rieči italianski ni slovanski, a drugi da se pripravi za ispite. Na ovdješnjoj gimnaziji se predava Hrvaščina za one, koji se jave da su Slovani, u svakom razredu tri ure na tjedan. U osmom razredu je prepisan za štivo Čengić Aga od Mažuranića, ondje ima profesor prigode mnogo učiti o Jugoslovanstvu.

Ja sam, hvala Bogu vavjek zdrav, pozdravljam Vas i ostajem kako vazda Vaš prijatelj Jakov Volčić

U Zarečju 2. Studenoga 1877.

VII

Predragi Prijatelju!

Pokojnoga vrloga Daniela, koga Bog pomiluj! smo svi, koj smo ga znali i poznali, liepo prijateljski ljubili, sviedočanstvo tomu jest, jer sam samo od Vas primio dva dopisa o njegovom preminutju, pisao mi o tom i Vaš g. brat, tako i g. Ernest Jelušić, ravnatelj Kastavski. Njegova smrt je vela nesreća ne samo njegovim roditeljima, nego i svoj Kastavščini, on bivši tako vrli stolar, bi bio mogao vremenom i mnogo drugih ondje naučiti pravo umetnom stolarstvu. On se je u Beču naučio i rezbarije. Upravo danas je lieto dan, da je on od mene u Trst otpu-

38 Bogoslav Šulek, tadašnji tajnik JAZU, obratio se Volčiću pismom 23. lipnja 1877, zamolivši ga da mu pošalje nazive pojedinih vrsta bilja koji se upotrebljavaju u govoru istarskih Hrvata (A. K a l a c, *Neka pisma*, n. dj., 156). Pismom 24. rujna 1877. Šulek zahvaljuje Volčiću na poslanoj zbirci bilja s istarskim nazivima (Isto, 157–58).

39 *Jugoslavenski imenik bilja. Sastavio Dr. Bogoslav Šulek. Troškom Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1879.* — U predgovoru Šulek spominje i pomoć koju mu je pružio J. Volčić: »Gosp. kapelan Jakov Volčić, stari istarski rodoljub, zatim vrlo gospodična Pavla Kadićeva u Gospiću, gosp. Andre Lindarić, posjednik u Cresu, pripislaše mi ovelike sbirke bilja dodavši jim hrvatska imena, kako su za nje doznali od travaricah seljakah« (n. dj., VII) i dalje: »Gosp. Matija Sila, župnik u Rodniku i sam biljar, i gosp. Jakov Volčić, kapelan u Zarečju (oba u Istri), sabrali su svaki u svojoj okoliči i poslali mi puno slovensko-hrvatskih imenah bilja« (n. dj., XV).

40 Učiteljska pripravnica u Kastvu, otvorena vladinom odlukom 23. XI 1874, bila je već 1877. zatvorena zbog premalog broja daka.

tovao; sprovodio ga ja do Pazinskoga kolodvora rastadosmo se radostno, a danas Vam ovo pišuć mi je žalostna uspomena! U posljednom pismu ste mi Vi mnogo važnih novosti o Kastavščini objavili, a ja Vam od ovuda nemogu ništa nova pisati. Ako će Bog, Vi budete svršiti svoju vojačku službu liepo mirno u Pulju, brez da plovite po pogibeljnom širokom moru. Ja se tiho radujem na velikoj sreći slovanskoga oružja⁴¹, i zato štijem opet ruske knjige⁴², koje mi posudjiva vrlo kooperator Pazinski neki mladi Kalac⁴³. Po svih Slovanskih krajinah su se činile o padu Plevne⁴⁴ javne radosti samo po Istri ništa, to svjedoči kako naš narod tuda još narodno spava, tužna mu majka!

Ako ste bio na dopustu doma, mislim da ste se dobro i liepo imao.

G. profesor Spinčić mi pisa iz Kopra, da bude početkom sega lieta veći dio uredovati našu Slogu vrlo g. Matko Laginja bivajuć sada u Trstu, i vidi se jur u prvom broju, da je malo bolja.

Bože daj da bite Vi ovo i još mnogo i mnogo liet proživio radostno u zdravlju i u svakoj dobroj sreći! Ja — budi Bogu hvala, vavjek zdravstvujem.

Blagovolite primiti srdačni pozdrav od Svojega staroga prijana Jakova Volčića

U Zarječju 18. Jenara 1878.

VIII

Mili Prijatelju!

Srdačno Vam se naradujem na povišenju u časti kod vojačkoga stališa. Do sada nisam znao, da ste u Trstu, liepo bi Vam ondje bilo živjeti u društvu sa Slovanskimi prijatelji, da Vam je toliko lazna, koliko meni u Zarječju; mnogo ste jur prepatio, ćete s Božjom pomoćju ovo te polgodine; samo da bi Austrija mirovala, da ne bi Vas dulje

41 Rusko-turski rat 1877—78. Na strani Rusije učestvovala su Crna Gora, Rumunjska, a od prosinca 1877. i Srbija.

42 Ostatak ove panslavističke orijentacije u redovima pazinskih intelektualaca sačuvao se i na poč. XX st. Mijo Mirković, đak prvoga razreda pazinske gimnazije, piše u svojoj knjizi *Stara pazinska gimnazija*, Zagreb 1950: »U prvom razredu, stanujući na Montrilju kod roditelja Zvana Ladavca, čitao sam, zapravo gutao 'Vojnu i mir'...« (21) i dalje: »Svakako su najčitaniji bili Kumičić i Senoa, Dostojevski, Tolstoj i Turgenjev...« (28).

43 Ante Kalac (1840—1919), svećenik, kulturni radnik i pisac. Rođen je u selu Zbrlini kod Pazina, pa otuda njegov pseudonim *Vrlinov* kojim je potpisivao neke svoje članke. Istakao se kao pisac pučkih pripovijesti, ponajviše s religioznim motivima, i kao prevodilac. Svoje je radove ponajviše priončavao u *Našoj slogi*. Umro je u Pazinu 1919. — Usp. V. Spinčić, *Črtice iz hrvatske književne kulture Istre*, Zagreb 1926, 109—10.

44 Pad Plevne uslijedio je 10. prosinca 1877, poslije petomjesečne opsade. — Volčić i na ovom mjestu crpi podatke i dijeli entuzijazam koji se ispoljio u pisanju *Naše sloge*. Uvodnik *Pogled po svietu* izvještava o tome čitaocu *Naše sloge*: »U ostalom sad sav sviet govori jedino o padu Plevna i o posljedica toga događaja, koji otvara Rusom put u sam Carigrad... Ali da je padom Plevna nastalo za Slavene sve i svuda novo doba, to je živa istina, pa to ćete i osjećaju po samoj naravi i Slaveni svi i svuda. Zato su na glas toga događaja i uzkipila slavenska srca u sto milijuna živih duša. U svih se slavenskih novinah čita, kako su se na taj glas građovi razvijetljivali zastave razvijale, društva sastajala, glasbe svirale, gosti ljubili, čestitke pošiljale ruskom caru, kao osloboditelju i njegovoj junačkoj vojsci. Naime iz Hrvatske dolaze glasovi o neizmjernoj uzhićenosti naše braće radi pobjede ruskog oružja« (*Naša sloga* VIII, 24, Trst 16. XII 1877).

pridržali u službi i poslali na široko more. Providjenje Božje će za Vašu sestricu providjeti s trgovcem na Rieci još bolju sreću, nego bi bila imala s učiteljem. Primio sam utopak pismo od Nikole Zavidčića brata pokojnoga Daniela iz Rieke, on misleći da ja još neznam ništa o bolesti i žalostnoj smrti Danielovoj, mi sve to na tanko popisuje, a drugih novosti mi ne javlja, nego mi posla svoj i pokojnoga Daniela svitlolik; a Dane mi ga jur prije iz Pulja posla. Drago mi je, da se me g. Cengar⁴⁵ još spominja, ako ga još vidite prosim Vas pozdravite mi ga, i kažite mu, da sam po drugiput u Zarečju; on zna dobro kade je Zarječje. Kada bijaše u Pazinu nadbrzovnikom bi mnogokrat ovdje, ter je slagao slovenski pjesnišće kod Zarečkega vina. Sada neku osobitu novost. Pazinski učitelj uče sada dve nedeljske učice, jednu za gradjane italijansku, a drugu za vanjšćake *Hrvatsku!* u toj hrvatskoj ima do 45 učenikov, i neki mladići od 15—18 liet čuvši da se tu uči hrvatski počeli su ju pohađjati, samo da se nauče čitati. Knjige početnice hrvatske je nabavio i darovao pazinski duhovni pomoćnik, vrlo Kalac. A ja, budući da grem malo u Pazin, još neznam tko ili što je temeljni uzrok te »učione«. Vindar se nešto kretje ako i pomalo.

»Naša Sloga« je sada mnogo bolja, kada ju uredjuje Matko Laginja⁴⁶, ako se i ne podpisuje, nego bijaše prije. Ovdje je neki mladić, ima mal dučančić, sam ga naučio hrvatski razumjeti, on ju veselo čita, i drugi ljudi dohadjaju na večer sve puno k njemu, pak jim ju čita, i tomači, a oni ga vrlo rado slušaju, tako mu davam i »Primorac« ja činim što mogu. Zarečani nešto *Slogom* nešto inače naputjeni, su ovu zimu priko tisuće voćak nasadili i nacepili.

Ovoga prošloga mesopusta imadoh i ja veselic ovdje u Zarečju; neko zapolne dojdu amo tri profesori Pazinske gimnazije i jedan uradnik⁴⁷, svi dobri pjevači, donesu sobom breme kajd, pak su kod mojega vina pjevali i na kajde i na pamet, da je sve grmelo, ter su se zabavili ovdje i kus noći, pak su odišli kući po liepoj mjesecini. I djeci su bili dva puta ovdje po 6 od njih iz Pazina; dva znaju gudati na gusle a jedan na kitaru i donesu ta glazbila sobom, znajuć da imam ja dosta vina, ter su ovdje gudali i pjevali, da se je vse treslo, a Zarečani su okolo

45 Fran Cengar (1826—1892), slovenski pjesnik i prevodilac. Neko vrijeme bio je urednik lista *Slovenija* (glasila »Slovenskog društva«), »prvog slovenskog političkog i književnog lista« (S. Janetič, *Istorija slovenske književnosti*, Sarajevo 1959, 168).

46 Volčičeva tvrdnja da *Našu slogu* u to vrijeme uređuje Matko Laginja bazira se vjerojatno na Spinčičevoj izjavi od 18. siječnja 1878, koju Volčič navodi u pismu K. Jelušiću (p. VII): »G. prof. Spinčič mi pisa iz Kopra, da bude početkom sega lieta veći dio uredovati našu Slogu vrlo g. Matko Laginja bivajuć sada u Trstu...«. No nastojanje da Laginja preuzme uredništvo *Naše Sloge*, ako je i postojalo, nije moglo biti ostvareno 1878. A. Rubčša (Život i rad Matka Laginje, u brošuri: Matko Laginja. O stogodišnjici rođenja oca Istre, Rijeka 1952), izričito kaže: »Matko Laginja, svršeni pravnik, namješten je 1879. kao gradski činovnik u Zagrebu... Na poziv svojih drugova Laginja napušta zavidno namještenje u Zagrebu i dolazi u Kastav, da kao tajnik općine spasi tu jedinu hrvatsku općinu u Istri. Kao svršeni pravnik radi u odvjetničkoj kancelariji dr. Lazarića i dr. Mitisa u Voloskom, sjedištu kotara i suda...« (15). Dolazak Laginje u Istru po svoj je prilici u vezi s akcijom Pokrajinske vlade u Poreču da preko nekadašnjeg garibaldinca Cudera, kojega je imenovala općinskim komesarom, likvidira Kastav — »tvrdavu hrvatstva« i najbogatiju istarsku općinu. Kako je djelatnost Cudera potrajala sve do kraja 1879, Laginja nije mogao dulje vremena boraviti u Trstu i uz to snositi teret uređivanja *Naše Sloge*. (Usp. B. Milanović, n. dj., 317). Uostalom, svi se dosadašnji istraživači slažu da je Laginja preuzeo uredništvo lista oko 1880.

47 Slov.: službenik.

kuće poslušali, a kada su se nagudali i Zarečkoga vina napili su šli po noći gudajuć doma. Vidite ko liepo življenje imaju djaci. Iz Kastavščine neznam drugo, nego da su u Rukavcu opet dva svećenika i da su crkva i zvonik dogradjeni. Za mlada izobražena mladića je koristno bivati nekoliko vremena u velom gradu, i tako će i Vam drago biti pole vsih teškoć, da ste bivao u Trstu.

Po Istri ima sega lieta i glada radi loše prošle lietine, vlada razdjeljuje po nekih krajevih turkinju⁴⁸, da ljudi ne pogibaju. Još bi Vam pisao jer mi je lazno, ali nimam što. Srdačno Vas pozdravljam Bože daj da bite vavjek zdravstvovao, zdravstvuje i Vaš prijian Jakov Volčić

U Zanječju 5. travnja 1878.

IX

Štovani prijatelju!

Primio sam Vaše pismo i Vašu dopisnicu. Hvala Vam, da me imate u uspomeni. Žao mi je, da ste mnogo vremena boloval, a sada se nadjam, da ste posve kriečko ozdravio. Ja Bogu budi hvala vavjek zdravstvujem. Gotovo ste čitao po novinah Italijanske i Šarenjačke demonstracije po Istarskih gradovih i kod Gorice na 2 t. m. U ovoj okolici to činiše ne samo Pazinci, medju kojima nima, bi reć nikakovih pravih Italijanov, da pače i Karnjeli i Gologorici, kao čujem. Slučajno biše pozvani na 1. t. m. Istarski domobranci u Pazin na vježbanje, pa vale Pazinski šarenjaci razglasiše, da jade g. Majora, znajuć da je on gorički Slovenac, i vjeran Austrijan, da je ta demonstracija u Pazinu potekla od primorskih domobrancev. Neki dan bi imenovani g. Major Švara kod mene u Zanječju, jer se poznasmo, kad bijaše još stotnikom, i mi kaza, da dodje, da si malo jad ohladi. I sada je u Pazinu vse tiho i mirno, kao da se ni ništa dogodilo; tuj nima nikakova istraživanja. Italijanom i šarenjakom je vse prosto, a da bi kade Slovani zapjevali rusku himnu kakova istraživanja, ispitjevanja, zatvaranja bi tu bilo.

Iz ove okoliće biše mnogi pričuvvari pozvani k svojim polkom, ožene-ni i neoženjeni. Bog zna šta budu skovali u Berlinu, vojsku ili mir, ja se nadjam miru.

Ljetina po Istri se kaže jako dobra, grozdja, koj sada cvate, se je množina zarodila, ali po nekih krajih se osiplje, kao da bi bilo paljivo; i bjeloga žita bi bilo mnogo- ali liene Istranke ga ne plevu, jer je jako pleveljno, ali po naše praložno, buduć da je nov krv proletje. I puk je zdrav radi prisiljene treznosti, jer bijaše prošla ljetina loša osobito vinom. Ovdje u Zanječju jur sedam mesec nije nitko umro.

Mojemu župniku u Novakih je pri njegovoj odsutnosti iz Novaščine štala zgorela, morda po zločestoći.

⁴⁸ Kukuruz. Istarski ga sejjaci zovu turkinja i trukinja (metateza).

Vaš g. brat Rajmundo u Pićnu me se još spominja, jer mi je pred nekoliko vremena poštom poslao pastirski list Vladike Dobrile, što ga ovaj proglasi Porečkoj biskupiji prije, nego je odputovao u Rim na crkveni općinski sabor. Ja sam vašemu g. bratu jako na tom zahvaljan, jer onaj pastirski list je izvrstan. Vaš g. brat bude sada imeti mnogo već posla u Pićnu, jer mu je kolega Markić premješten u Ibrušovicu, a mesto njega teško da drugi dojde.

Da istarski Slovani što valjamo, bimo učinili sada kade blizu Pazina jedan veliki tabor, kako su učinili gorički Slovenci dva, pak bimo stvorili jednu strašnu kontra-demonstraciju, i ju poslali samom Caru, pak bi Austrija ostrmela⁴⁹, osobito pak Italijani pisni⁵⁰ naši i priekomorski, jer to bi bila stvar nenadjana. Ali što koristi kada spavamo kao u gluhoj dobi. Neki dan vježbaše se domobranci po Zarešćini i dođu k meni četiri častnici, a Majora mi bilo, na vino, jer znaju da ga imam; jedan nadporučnik, izvrstan veseljak, bijaše s pokojnim Maximilianom Carem u Mexiku.

Čudnovato jest, da se vela Kastavska občina nikako nemože doboriti do prava gospodarstva. Poštar Fran kako ga *Jurina* zove, bijaše na taboru vrli narodnjak, dok se je dokopao do glavarstva; a sada... Upravo ta hip kada ovo pišem dobijem na dar od g. Dr. Šuleka tajnika Zagrebačke Akademije njegovu novu knjižicu: Zašto Slovani štiju Lipu⁴¹. Lane sam mu poslao nekoliko bilin s istarskimi slovanskimi imeni, pak me s knjigami nadariva. Radujem se, da se g. Cegnar tako živo još mene spominja, na šetnjah čitam kiput njegove liepe poezije, koje mi je sam iz Trsta tiskane darovao. Srdačno mi ga pozdravite. Pozdravite mi i g. Laginju, ovakovih mužev bi nam se hotjelo, kao što je on. I ako se sastanete s g. profesorom Vjekoslavom Spinčićem i njega mi pozdravite. Šada nekasnim s odgovorom, da nebi Vas u sadajnih sumnivih vremenih brod kamo iz Trsta odnesao.

Na svršetku primite moj srdačni pozdrav, i ja ostajem kao vavjek Vaš stari prijian Jakov Volčić

U Zarječju 21./6 / 1878.

X

Mili moj mladi Prijatelju!

Vsemogi Bog uslišao Vaše prijateljske želje za moj imendan, i Vas naplatio svakim dobrom na iskazanom mi prijateljstvu. I Vaš brat g. Rajmundo mi je poslao onu dobu dopisnicu s naradovanjem. Iz Kastva

49 Slov.: zapanjiti, iznenaditi.

50 Slov.: pisan znači šaren. Volčić i ostali narodnjaci nazivali su odnarodene Hrvate u Istri šarenjactma. V. bilj. 33.

51 Prikupljajući materijal za ovaj rad B. Sulek se obratio i Volčiću. On mu piše 23. lipnja 1877. iz Zagreba u Zarječje: »Ovom prilikom evo još i druge molbe. Ja istražujem, zašto Slaveni svi najviše poštuju lipu. Možda bi mi znali i vi što u tom dojaviti, a meni bi dobro došlo sve što se lipe tiče...« (A. Kalac, *Neka pisma*, n. dj. 156).

su se na moju radost g. Anton Dukić⁵² pravnik i g. Puž župni pomoćnik još mene spomjenuli.

Vele drago mi je, da ste dobro uzdravio i se ukrjepio, Bože daj, da bite zdravstvovao vavjek do vele, vele starosti.

Iz samine nimam Vam osobitih novosti javiti: žita imamo malo, i to što ga jest, je lošo, češpav⁵³ je mnogo i jabuk i krušav bi bilo, da je stabal, grozdje boleje, kuda nije sumporano. Zaradi onih ostarij u Pazinu je jur jedan djak, imenom Mečar mjesec dan u Rovinju zavoren; bilo je izpitivanja i kućnih premetačin, ali to komač mesec dan za činom, kao da se nitkomu ne haje stvar pravo doznati.

Vi imate pravo, da se Austrija Italijana ne straši; ali šta bi moglo biti, ako Italijan i Magjar na jednih krosnjah skupa skevaju mrežu, da Slovane zamrežu, kako su jur tkali 1848., i su ju mislili na Rieci skupa zašiti, i bi ju bili zašili, da ni skočio ban Jelačić medanje. Vi se radujete na posednutju tužne (mjesto ponosne) Bosne⁵⁴, i mnogi Slovani se raduju, osobito se raduju Hrvati; a ja se samo toliko radujem tomu, da bude ondje Krstjanom nešto bolje; bim se posve radovao, da gre tamo kakav ban Jelačić, ali kada pošle Andraši koga nemogu se radovati; nemojte misliti, da budu Bosnu s Hrvatskom sjedinili, ona ostane zavisna od Stambula, morda njoj dadu kakovu obliku samostalnosti pod nadvojudom Ivanom Salvatorom, zato se je naučio hrvatski, i sada ondje zapovjeda neodvisno od Filipovića. Europa ni bila, ni nije ni ne bude pravedna Slovanom; da ima diplomacija koliko toliko pravne čudi, ne bi bila učinila s Bulgari što je učinila, ne bi bili tako stisnuli Črnu Goru, kako su ju, ugrabili su njoj i ono što je ona svojom krvlju pridobila. Slovani uživamo na svijetu samo ona prava koja nam ni moguće oduzeti.

Ne biva Košt zaludo vavjek pole Turina! —

Iz pazinske gimnazije je morao poiti jedan suplent imenom Perušek⁵⁵, rođen Ljubljčan, bivši učitelj hrvatsčine ovdje, u vojake.

Ako vidite g. Cegnara, prosim Vas pozdravite mi ga srdačno i recite mu da bi me jako veselilo da se još jednoč vidimo pred (moju smrtju.

Hvala Vam na novostih iz Kastva. Ja Vas vsesrdačno pozdravljam. Zdravstvujte, zdravstvuje i Vaš stari prijatelj Jakob Volčić

U Zarječju 7. kolovoza 1878.

52 Ante Dukić (1854—1894), rođen u Kastvu gdje je pohađao osnovnu školu. Nakon završene gimnazije u Rijeci i studija u Beču postigao je doktorat prava. Službovao je u Trstu i od 1882. do poč. 1883. uređivao *Našu slogu*. G. 1887. nastanio se u Pazinu i osnovao prvu hrvatsku odvjetničku kancelariju u srednjoj Istri. Biran je za načelnika općine i zastupnika u pokrajinskom saboru. G. 1894. njegovu odvjetničku pisarnu preuzeo je dr. Dinko Trinajstić. Usp. V. Spinčić, *Crnice*, n. dj., 118—19.

53 Slov.: *češpa* (pravil. *češplja*) = šljiva.

54 Okupacija Bosne i Hercegovine izvršena je 1878. na osnovi odluka Berlinskog kongresa.

55 Rajko Perušek (1854—1917), rođen u Ljubljani, profesor. Pisao je romantične pripovijetke iz narodnog života u Bosni i objavljivao ih u časopisu *Kres*. Preveo je na slovenski *Njegošev Gorski vijenac*. Usp. S. Jažić, n. dj., 262; *Program des k. k. Staats-Obergymnasiums zu Mitterburg 1878*, 23; S. Brajša, *Slovenci na hrvatski gimnaziji v Pazinu*, Goriška srečanja III, 12, Nova Gorica 1968, 54.

Veleštovani Prijatelju!

Vsemogi i premilostivi Bog Vas naplati svakom dobrom srećom na tom i na drugom svijetu za Vašu čestitku za moj imendan, jer ja ne mogu ino učiniti nego da Vam srdačno blagodarim.

Primio sam vse tri Vaše dopisnice, a buduć ste mi u svakoj obećao pismo, radi toga čekajuć Vaše pismo nisam Vam do sada odpisao. Svojim pismom iz Zagreba ste me izvanredno uzradovao. Koliko za me važnih stvari sam iz njega doznao! Koliko ste se za me trudio pisajuć mi tako obširno pismo.

Nešto o namenjenom taboru. Primio sam jur lani pismo od »Jednosti« iz Trsta radi istarskog tabora, ja sam odpisao svoju misao. Citao sam o tom i po novinah, ali od ove strane se nečiniše nikakve pripreve, ali barem ja neznadoh ništa o tom. Na tretji dan lipnja mi pošle duhovni pomoćnik iz Pazina posjetnicu: Jutra na svidenje, ako će Bog i sreća junačka, ja si mišljah on pride s kakvim prijateljem po običaju u Zarčeje. A to pride drugi dan najprvo župnik svetopetarski, i mi govori, da je na putu za amo župnik žminjski, si mislim dobro, i on me posjeti vsih stran hodeć, jašuć, vozeć se, popovi i nepopovi, kmeti i gospoda, je li istina da bude danas ovdje u Zarječju neki savjet, ja njima rečem, da neznam ništa, kako i nisam znao, nego g. svetopetarski župnik, koj je ovdje mi kaže, da dojde amo g. župnik iz žminja; oni mi reku da je dobro, ja dam njima piti, da se odžedjaju, a nato se počnu sakupljati od vsih stran hodeć, jašuć, vozeć se, popovi i nepopovi, kmeti i gospoda, profesori i vradnici⁵⁶ i franjevci, tako da se je nas sakupilo do 23; i ja još neznadoh uzroka; bio je i Vaš g. brat Rajmundo. A potle, kada se posedoše, odahnuše i ožedješe počnu govoriti nešto o izborih, a osobito o taboru. Neki ga hotjahu imati kod sv. Petra njeki kod Gračišća, neki pred Pazinom; li su se sporazumjeli, da bi bilo najbolje i najnarednije držati ga na Zarječkih senokošah; ali nisu imali govornike ni odlučne predmete, a što najviše treba, nisu imeli sakupljenih novac; a odlučili su, da neka tabor bude na 22 istoga mjeseca. Ja sam njim govorio, da u 15 dan ni moguće tabora urediti opozivajuć se na Kastavski tabor. Oni ostaše kod odluke misleć, da bude to vse »Jednost« priskrbela. Tabor se je izjalovio za Zarječke sienokoše, dakle bi tabor kod mene pod krovom; i to kakav tabor; sreća da sam imao mnogo kruha i punu bačvu vina; govornici, dapače govornice bijasmo vsi, predmeta ni manjkalo, kojiput smo vsi na jedankrat govorili, a poslušateljstvo su bili: vino i čaše i kruh, i kakovo poslušateljstvo, jer je bilo teplo; kada smo jedan predmet zaključili, pak smo vale odposlali, i poslali deputacije do konobinoga popečiteljstva, a to popečiteljstvo je nam odmah sve pritvrdilo, i nijednoga predloga nam ni zanevalo. Prijatelju! što ne bijaše to lijep tabor i evo, ja imam čast, da bijaše kod mene prvi istarski tabor. — Sada ja nečujem ništa o taboru.

⁵⁶ Slov.: činovnici.

Zaradi narodnih istarskih pjesam su se po mojoj misli Naši Slogaši prenagli, oni su mogli lieto dan prvo oglasiti, da misle narodne pjesme tiskati, da neka im pošlje, koj šta ima, da neka ih rodoljubi nabiraju; potle imajuć vas mogući matrijal, neka bi ih bio pjesnik Baštjan⁵⁷ kritično uredio, i dao natisnuti, a tako sada tiskaju na brzu ruku, šta im poštar donese.

Pjesme iz Vaše zbirke su liepe i kritično pisane, samo napredujte, koliko Vam je moguće, sreće da imate nekadašnje pjevačice, da Vam ih povjedaju; jer mladi ljudi toga jur malo znaju. Ja čitajuć Vukove pjesme, sam ih počeo sabirati jur pred 30 liet; al vse bolje pjesme iz moje zbirke su jur tiskane u Novicah, Glasniku, i Slovjanu Majcenovom itd. koje sam Slogi poslao nisu najbolje. Mnogo je još toga narodnoga zlata medju našim pučkom, ali je melo pobričev. S Vašim bratom g. Rajmundom sam posljednić govorio na 21. p. m. u Pazinu, koji mi je povjedao da ste Vi u Hrvatskoj itd.

U Istri je ovo lieto joh i kataloh, jer oziminu nam je zatrla moča, a jarinu sada strašna suša; kod nas nima drugoga zelena, ako ne drevlje, žira nima ni zrna, grozdja jako malo, a dragina u Pazinu jako velika, za kilo krumpira pitaju 24 novč., puk naš jur joče i pomagaj kuje, a šta bude, stari ljudi kažu, da od 1817 ni bilo tako slabe lietine.

Blazi Vam, da imate prijatelja trgovca, da pomagajuć ga preputujete i pregledate u svojoj mladosti razne kraje, koliko to koristi Vašemu vrlo-mu duhu, jer putovanje jače izobrazuje nego knjiga.

Na 3 Srpnja je naš presvjetli g. biskup dielio sv. potvrdu u Novakah, a na objed je došao k meni u Zarječje, a poslije objeda nam je blagoslovio novo groblje.

Narodna stranka u okrajnom Pazinskom glavarstvu se je za izbora jako neobzirno ponašala jer odabraše četiri povjerenika, koj neimahu pravo ni izabirati niti izabrani biti, i to bi uzrok da smo propali, kako ste mogli čitati u »Slogi«, a okrajni glavar se je upravo izgledno ponašao.

Na ovoj gimnaziji su mnogi profesori vrlo narodnjaci, ali ravnatelj je švabčina i Italijan, koj tako reći sili djake na italijanski razred. Za učitelja hrvaščine ima ova gimnazija vrlo učitelja, mladoga profesora Davorina Nemanića⁵⁸, koj bijaše na Rieci saučesnikom vrloga Antuna Đukića Dirakića. Ovaj profesor dojde kojiput k meni u Zarečje. Drago mi je, da je g. Đukić Diraka odabran za glavara vele općine Kastavske,

57 Mate Bastian (1828—1885), rodom iz Sv. Mateja na Kastavštini. Uz biskupa Dobrilu i Dinka Vitezica markantna figura istarskog narodnog preporoda. Nakon završene gimnazije u Rijeci i Zagrebu studira bogosloviju u Gorici i Trstu. Jedan je od glavnih urednika i neko vrijeme najagilniji suradnik *Naše stoge*. Pisao je i pjesme (ljubavne, refleksivne, a i one politički intonirane), pa ga neki smatraju »prvim hrvatskim pjesnikom izrazitog talenta i određenih kvaliteta u XIX st. u Istri... Osim toga nije na odmet ukazati da je Bastian jedan od prvih hrvatskih pjesnika uopće shvatio potrebu da piše i pjeva koristeći se književnim jezikom i pravopisom koji su sugerirali iz Zagreba« (P. Strčić, *Mate Bastian*, n. dj., 353—65).

58 *Naša sloga XIV*, 10, Trst, 16. svibnja 1883, str. 39 donosi ovu bilješku: »Gosp. Davorin Nemanic, profesor klasične filologije na c. k. pazinskoj gimnaziji, predao je ovih zadnjih danah bečkoj akademiji znanostih razprave »Čakavsko-hrvatska izraživanja I. Nauk o na-glasku«. Nije tomu dugo da je izašla u Arhivu za slavensku filologiju, što da izdaje u Lipskom čuveni profesor slavistike u Petrogradu dr. Vatroslav Jagić, njegova razprava »o vuko-dlaku u Istri«... Profesor Nemanic predava na pazinskoj gimnaziji hrvatski jezik«.

ja mislim da to glavarstvo bude opet narodno. Ako bite prigodom Vi na Mlaki videli Mikula Zavidića, brata pokojnoga Daniela, prosim Vas recite mu, da on već jednoć neka odduži, kako mi je dva krat pisao, da hoće, dug pokojnoga Daniela, kako je pokojni Daniel prosio svoju mater, da se po njegovoj smrti meni dug odduži; jer ja nimam od toga Mikula mnogo, mnogo vrimena nikakva lista.

I Vaš g. otac mi je dopisnicom čestitao za moj imendan, pozdravite mi ga i recite mu, da mu srdačno zahvaljujem.

Obžalovao sam Vas istinito u Vašoj dugoj bolesti, a sada se raduje da ste božjom pomoćju posve ozdravio i okrijepio se; da bi Vas Bog sada uzdržao u kriepkom zdravlju do vele, vele starosti.

Dakle Vaš brat g. Rajmundo je sada opet u Pićnu, on se materijalno nije pomogao upraviteljstvom Tinjanske župe, ali se je uvježbao za župnika, ali i to koristi.

Pazinci su lietos kod vojačkoga novačenja platili lanjski svoj Evviva Umberto nostro re, fuori lo straniero! iz samoga grada su ih pobrali 20, vse su uvojačili, samo da je moglo hoditi, a kriepke kmetske mladiće su pustili; tako njim budi!

Prieko stotine naših domobrancev otišlo je ovih dana u Celovac na vojačku vježbu, isto tako su išli vojaci pešaki kroz Pazin u Postojnu na vežbanje iz Pulja, i to hodeć pole železnice.

Dragi Mirko! ja Vam nemogu iz ove samine toliko znamenitih stvari pisati, kao što ste mi ih Vi pisao. Pozdravljam vsu vašu obitelj. Vaš brat g. Rajmundo mi je veselo kazao, da mu je mala sestrice Ljubica sama prvo pismo pisala.

Primite moj srdačni pozdrav, i zdravstvujte u vsakoј dobroj sreći, zdravstvuje i Vaš stari prijatelj Jakov Volčić

U Zarečju 8. kolovoza 1879.

XII

Dragi Prijatelju!

Blгодарim Vam, da ste me opet velecijenjenim pismom i u njem zame velevažnim novostmi uzradovao.

Naš slavni zastupnik na državnom saboru g. Dr. Dinko Vitezić obišao skorom vas kotar Pazinski, kuda mislaše najti prijatelje, dojde i u Zarječje sa svojim bratučedom c. kr. mjernikom u Pazinu i sa Pazinskim duhovnim pomoćnikom g. Kalcem na dan 27. p. m. na dan svojega odputovanja u 9 satih na večer, pešice po dažu i blatu jur kasno zapolne na moje veliko začuđenje, i zabavio se je ovdje blizu do zdrave Marije, medju tom presta daž. Jako mi je drago, da imadoh čast toga izvrstnoga i požrtvovnoga muža za naš narod viditi i čuti, jer do sada ga još nisam vidio.

A na 4. o. mj. zapoldne dojde iznenada 10 djaka Pazinske gimnazije, medju njimi pravnik g. Mečar i osmorazrednik g. Brajša⁵⁹, koji su mi veselo sripovijedali, kako su se ugodno zabavljali u Kastavščini i u Bakru; i ostali su kod mene vse do osme ure na večer. U Pazinu ima gornjoj gimnaziji jako malo djaka, po četiri, pet, šest. G. Profesor Nemanic je došao k meni na malu Stomorinu, brzo ko je došao iz Kastva, i mi je donio pozdrave od onuda. Pazinska gimnazija nima još ravnatelja, a ta služba je jur raspisana, namjestuje ga najstariji profesor imenom Kranjc⁶⁰.

Ovdje smo letos napravili malo vina, i to ni izvrstno, prodava se špud = 52 bokala bijeloga po 10—13 f. a dobar teran i po 30 f. špud. Njeki mi kaza, da Vas misle pozvati u Trst za urednika Naše Sloge. Bog daj sreću; Vi sa svojom marljivostju, bite bio upravo sposoban, samo, ako bi bila pristojna plaća.

Od 25. p. m. do 14. o. m. bijaše kod mene na hrani, a ne na bivalištu c. kr. mjernik Rajmund Urbančić iz Trsta, koj imadoše i po Kastavščini posla, buduć da su si Zarečani občinsku zemlju razdijelili, pak je morao doći, da ove razdjele razmjeri. Čudnovato, s tim gospodinom smo kršteni ja i on pole istoga krstilnika, on je išao 13 let star u vojačku mornarsku Akademiju u Trst, potle je mornario kao nadporučnik 6 liet veći dio vavjek po moru, išao je s pok. Maximilianom u Mexiko, bio je ondje tri godine, pak trudan i sit mornarskoga življenja prosio je za c. kr. mjernika, i upravo bivajuć zadni dan ovdje, mu dodje dekret, da je povišen za mjernika I. razreda; ko veselje! On dobro pozna Vašega otca i mnoge Kastavce, bivao je u Matuljah.

Naši čitatelji N. Sloge govore da su u njoj članci za puk predugi, da bi ih volili čitati, da su kratji i različnoga sadržaja; i čudno je, da je počela Sloga sada tiskati umjetne pjesme, kao da nima narodnih, onih što sam ih samo ja u Trst poslao ni tiskanih ni polovica, ne mislim, da su vse dobre, ali njeke bi bile za porabiti.

Obćina Žminjska je zahtjevala hrvatsku učionu, ali nima nikakva odgovora, čujem da je g. ondješnji župnik⁶¹, najbolji narodnjak u Istri rekao, da, ako njim ne pride povoljan odgovor, da će poiti sam pred Cara, i njemu samomu kazat vse nepravice, koje čine Italijani i šarenjaci našem narodu po Istri.

59 Matko Brajša-Rašan (1859—1934). Roden u Pićnu, pohađao gimnaziju u Pazinu, a pravne nauke slušao u Beču. Iako je službovao u odvjetničkim i bilježničkim kancelarijama po mnogim istarskim mjestima (u Buzetu, Podgradu, Voloskom, Puli i Rijeci) i obavljao dužnost općinskog tajnika u Žminju i Pazinu (od 1907), već od gimnazijskih klupa aktivno se bavio glazbom. U IV razr. gimn. počeo je komponirati razne napjeve, a na studiju u Beču bio je član Slavjanskog pjevačkog društva i zborovoda Hrvatskog akademskog društva »Zvonimir«. Uglazbio je pjesme Antuna Kalca, Leonarda Kalca, Rikarda Katalinica-Jeretova, Viktora Cara-Emina, dra Ivana Cukona, Ernesta Jelušića, Augusta Harambašića. U vlastitoj nakladi tiskao je u Puli djelo Hrvatske narodne popijevke iz Istre (50), svjetovne i Crkvene. Sabrao i harmonizirao za muški i mješoviti zbor Matko Brajša iz Pazina (Tiskara, litografija i knjigovežnica J. Krmpotić u Puli, 1910). Usp. V. Spinčić, Critice, n. dj., 151—52; S. Zlatić u Knjizi o Istri, Zagreb 1968, 94.

60 J. Krainz predavao je u njemačkoj gimnaziji u Pazinu (»Programm des k. k. Staats-Ober-gymnasiums zu Mitterburg, veröffentlicht am Schlusse des Schuljahres 1881...«)

61 Odnosi se na Pazinca Franju Orlića (umro 1886). G. 1874. bio je krovatski kandidat na izborima za Istarski sabor, ali je poražen od baruna Lazzarinija.

Primio sam listić, što mi posla trgovac Nikola Zavidić po njekojoj Zarječanki. Sada nimam već ništa, da Vam pišem, zdrav sam, Bog dao da bite i Vi i vsa Vaša obitelj zdravstvovali, pozdravljam Vas i Vaše roditelje. Z Bogom Vaš prijatelj J. Volčić.

U Zarječju 15. listopada 1879.

XIII

Dragi Kažimire!

Drago mi je, da se Vi u gradu Kastvu mene nakon toliko godin tako prijateljski spominjate. Primio sam dve vaše dopisnice, Vaš velecijenjeni list, i knjižicu vrlo pišuću o Kastavskih općinskih zadevah. Srdačno Vam blagodarim na vsem tom, a ja nimam šta, da Vam tu ljubav nadarim. Ja se nadjam, da budete sada novimi jur svršenimi izbori, Vi vrli Kastavci, svoje obćinske stvari na dobar domorodan način urediti, jer Vaši obćinari su vse drugi muži, nego su naši Slovani po tužnoj Istri. Kod nas po Istri je joh i naopako; nas muči glad, lienost, nehajstvo i šarenjačtvo, a italijanski duh se tim koristi, ter se vse po malo jače širi. Odbornici za stradajuće Istrane, vsi srcem Slovani imaju od Pazinske šarenjačke prostačine mnogo neprilik za potrpeti. U Pazinu u tom nesretnom gnjezdu, se kradba jako množi, čujem, da prošli ponedjeljak su mislili neki lupeži, u gluhoj noći se razume, istu obćinsku blagajnu pokrasti, a Pazinci imaju noćnu stražu, a buduć se zgaja mnogo tadbina, kažu ljudi, da je tu neko porazumljenstvo. U ovoj okolini su jur dve svećeničke službe prazne; kapelanija Borut i župa Grdoselo; iz Boruta bi kapelan premešten u Gračišće na mesto Gojtana, koj je išao u Opatiju, a u Grdoselu je veli tjeđan župnik umro, na obedvieh mestih je sada puk brez službe Božje, i na ta način će se puk još jače podivljačiti. Ja znam malo novosti, jer ne idem nikamo, a mislim, da će Vam g. brat Rajmundo mnogokrat javljevati istarske novosti, jer on već čuje i znade nego ja. Ja se čudim, da »Naša Sloga« ne donša već Vaših narodnih pjesmic; ja znam, da ste ih Vi nabrav, mnoge tamo poslao. Ja sam pisao g. Flegu, biskupovemu kapelanu, kao i Vam, da se je »Sloga« s narodnimi pjesmami prenađlila, i da ima mnogo tiskarskih pogrješak, a Flego kaza to g. Karabajiću⁶², a Karabajić mi piše, da neka popravim *vale* tiskarske pogrješke, i ako imam još štogod da mu šaljem do svršetka ožujka, a primiv list ulični tjeđan, što mogu ja učiniti u to malo vrieme, kada je crkvenoga posla mnogo, nešto sam li učinio u brzini. Tiskati se bude knjižica, ali su ih mogli polovinu već nabrati i bolje urediti, a ikade su narodne pripovjedke, zagonetke i poslovice? a to vse skupa spada, da se objavi istarski narodni duh.

62 Antun Karabaić (1832—1906) iz Punta na otoku Krku. Nakon završene pučke škole u Krku, gimnazije, koju je polazio u Rijeci i Zadru, te bogoslovije u Gorici i Trstu, službovao je u Kopru, a zatim u Trstu. Bio je prijatelj i bliski suradnik biskupa Dobrile. Posebno je značajna njegova uloga oko pokretanja i uređivanja *Naše sloge*, čiju je upravu i uredništvo preuzeo i vodio od svibnja 1870. (B. Milanović, n. dj., 244; P. Strčić, *Novinstvo Hrvata u Istri do 1947. godine*, Istarski mozaik 4, 1968, 212).

Tu u Istri po nekih krajih ljudi jako bolestuju i umiraju, u Zarječju smo samo u trieh mjesecih jur deset mrtvac zakopali, a to je mnogo za tu malu obćinu od 400 duš; a ljudi kažu, da dole pole mora su u nekom selu jur neke buće zaprli, jer su ljudi izumrli. Odbor Pazinski za stradajuće Istrane djeli milostinju po duševnosti, a ne tako obćinska glavarstva, i kotarsko glavarstvo: Zarečani nismo izvan malo koruna dobili nikakovih semen, a po inih kotarih su dobili, semo su dali samo nekoliko stotin f.⁶³ novac za popravu cest, to se misli, da Zarečani, buduć mnogi malinari, nisu potrebni, a naši malinari do ovoga dažja jur 9 meseci nisu vse skupa mleli 30 dan, i poli toga je Žminjski parni malin vukao nase pomeljare, a sada čujem, da se je onda u Žminju parni stroj polomio, ter da ga nemisle već popraviti, jer da njim ne meće dosta dohodka, i tim te naši malinari bolje dobivati. Poli vsega toga se govori, da misli neko društvo u Vodnjanu napraviti nov parni mlin.

Narodna stranka je uložila prosvjed proti kupovanju glasov pri izborih za obćinsko glavarstvo u Pazinu od šarenjačke stranke, ali ni ništa koristilo, opet su na krmilu italijanaši, a glavar im je odvetnik Dr. Constantin⁶⁴, koj je još zagriženiji Italijan, nego bijaše Dr. Čeh.

Kmeti se tuževaju, da je trsje jako pozeblo, da ni nade dobre vinske lietine, radi toga je ovdje vino jako podražilo, dobro bielo vino se jur prodava špud = 75 litar po 20 f., a črno je još mnogo draže, i žito je po mestih jako patilo od zime.

Ja sam Bogu hvala vavjek zdrav, Bog daj zdravlje Vam i Vašoj obitelji i vsim Kastavcem, pozdravljam Vas i Vašu obitelj; i jesam kao vavjek Vaš prijatelj Jakov Volčić

U Zarječju 9. Travanja 1880.

XIV

Dragi prijatelju!

Primio sam Vašu dopisnicu i Vaše pismo. Dobri Bog Vas i Vašu obitelj naplatio na čestitci za moj imendan, jer ja ne mogu drugo nego srdačno zahvaliti.

Čitajuć u Vašem pismu žalostne događaje, su moje stare oči gorke suze zalike. Jako mi je drago, da ste Vi radi Vaše vrlosti odabran za tako častne službe; Bog dao da bite bio sada vavjek dobro zdrav, kada ste se oporavio od duge bolesti; ja hvala Bogu, vavjek zdravstvujem. Želim Vam, da bi te se rujna miseca u Ljubljani radosno zabavljao, ondje sam ja mnogo liet veselo živio, a sada bude brzo 20 liet, da ne bih u Ljubljani. Po Istri do sada kaže dobra lietina, jer nam je sada nešto namočilo, ali po nekojih krajevih potukao je grad, kako ljudi kazivaju:

63 Forinti.

64 Francesco Constantini (1827—1909), odvjetnik i načelnik Pazina, »strenuo difensore dell'italianità di Pisino e dell'Istria« (Picola enciclopedia giuliana e dalmata, Gorizia 1962, 62—63).

po Kanfanarščini, nešto po Žminjšćini, po Vrhu, po Rožšćini; Tužni ljudi, kade ih je zadelo, lani zlo, ovo lieto opet zlo!

Na 22. lipnja bi ovdje kod mene neki g. Dr. Ivan Kobler⁶⁵ umirovljeni ministerijalni savjetnik, bivajuć na Rieci s njekim g. Fabianom Šestanom; mi dva si jur nekoliko liet dopisujemo, on se bavi starinoslovljem.

Javite moj pozdrav g. Matku Laginji i kažite mu, da je g. Defranceschi⁶⁶ iz Poreča poslao glagolitski Momjanski rukopis⁶⁷ g. Kukuljeviću u Zagreb, i to mu ga je jur vratio; a potle ga je prosio zanj i g. Ljubić⁶⁸ i tomu ga je poslao; tako mi pisa sam Defranceschi iz Poreča.

Sada budu moći zagrebčani proučiti ta Istarski razvod. Vi li rasprodete mnogo narodnih knjig po Kastavščini i g. Kalcu Pazinskomu duhovnomu pomoćniku, bi poslano iz Trsta 50 istarskih narodnih pjesmaric⁶⁹, ali ih je jako malo razprodao, jer naši ljudi malo haju za knjigu.

I Vaš g. brat u Pićnu me je počastio dopisnicom, a g. Bahman češkim pismom.

Ja se čudim, da je »Sloga« ustavila tiskanje narodnih stvari, a ja znam, da su po Istri rada čitali narodne pjesme; dapače isti Pazinski šarenjaci su ih čitali u svojem Kazinu, jer li držu ondje i »Slogu«.

Vavjek žalujem za vrlim pokojnim Sanderom Zamličem, njegovom nenadjanom smrtju pati velu škodu i crkva i narod, a brižna i tužna mu majka i sestrice.

Blažić mi pak pisa, da je jur dobro izliečio na nogah rane, što mu useka striela.

Pazinski djaci mu kazaše, da bude tega podzimka u gradu Kastvu neki djački sastanak. Pjevac g. Brajša svrši dobro izpit zrelosti, govoru da ide na Bečko sveučilište, u Pazinu će sada narodno pjevanje zaostati, jer nima već takova našgana pjevovodje.

Da bi se Pazinska gimnazija pohrvatila, nima ovdje nikakva glasa; mučno je iz švabske tikve što god za Slovane izkresati, jer nas jur 1000 liet na vsaki mogući način zateravaju.

Ako je došao g. profesor Spinčić u Kastav pozdravite *mi* ga. On zauzet onkrat silnim poslom, mi pisa dve, tri rieči, i među njima: *Jadan naš narod*, i tim mi je on, kao povjestičar, vrlo mnogo rekao, i kazao.

65 Ivan Kobler (1811—1893), riječki odvjetnik i povjesničar. Pučku školu i gimnaziju završio je u Rijeci, a pravne nauke u Zagrebu. Službovao je u Rijeci i Zagrebu, a 1843. bio je riječki zastupnik u Pešti. Od 1871, kada je umirovljen u zvanju ministarskog savjetnika, živio je u Rijeci. G. 1896, poslije Koblerove smrti, grad Rijeka izdao je njegovo djelo *Memorie per la storia della Ibronica città di Fiume*.

66 Carlo De Franceschi (1809—1893), istarski talijanski povjesničar i jedan od najvatrenijih pristaša iredentističkog pokreta u Istri. Održavao je vezu s Volčićem. Usp. M. Bertoša, *Pisma Carla De Franceschija Šimi Ljubiću*, *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu* XIII, 1968, 421—136.

67 Momjanski rukopis *Istarskog razvoda* pronašao je Stefano Rota 1880. O tom je nalazu J. Volčić izvijestio I. Kukuljevića, a ovaj se obratio Pokrajinskom odboru u Poreču i dobio rukopis na uvid. Ubrzo zatim Momjanski egzemplar *Istarskog razvoda* zatražio je od de Franceschija, tada tajnika Pokrajinskog odbora, i Šime Ljubić (M. Bertoša, n. dj.).

68 Isto.

69 *Hrvatske narodne pjesme što se pjevaju po Istri i Kvarnerskih Otocih*. Izd. »Naše Sloge«, Trst 1879.

Zahvaljujem g. duhovnom pomoćniku Pužu na njegovoj naradovan-
ci ter ga pozdravljam.

Tri Zarečani polazivahu Pazinsku gimnaziju, jedan peti razred, koga je biskup mnogo liet podpomagao, ta je išao o vazmu, dobiv drugi red, na poštu pisat, dva bijahu u tretjem razredu, i od ovih je išao jedan na kolodvor u Cerovlje pisat, a drugi dobi sada, mi se vidi, tretji red, će morati izostati, i toga je biskup pomagao; i tako dobri Dobrila zahitjuje nabrane novce. Žalostno je da istarski Slovanski mladići redki haju za knjigu.

Ja sam rekao ovim Zarečkim djakom, da mogu k meni dojt, da ćemo se skupa učiti, u zaludo.

Pozdravite mi g. ravnatelja Ernesta Jelušića, i on me je pismom počastio, on bude morda kamo putovao. Mladi trgovac Nikola Zavidčić je posve zabio što je pokojni Daniel na smrtni postelji naručio, jer mati pokojnoga Daniela mi čini vale po njegovoj smrti pisati, što njoj je Daniel naručio.

Uprav sada primiv Novice čitam na svoju žalost, da je i Kastavšćinu grad tukao, a morda ni jako.

Drago će mi biti, ako dojdete u Istru tužnu i nevoljnu, i ako posjetite i mene. Srdačno pozdravljam Vas i Vašu častnu obitelj i ostajem Vaš prijatelj Jakov Volčić

U Zarječju 6. Kolovoza 1880.

XV

Dragi prijatelju!

Primio sam Vaše posljedno pismo i Vaše dve dopisnice, na svem Vam liepa zahvala; odprostite mi, da Vam jur nisam odpisao; uzrok tomu bijaše da imadoh početkom lieta mnogo posla, jer se je na me svalio do sada urad Novačke župe, kod toga bijaše popisja puka, i zato od glavarstva određeni pisar bavljaje se mnogo dan kod mene, i sada moradoh prepisati rodjene, pozakonjene i umrvše Zarječane i Novačane za biskupiju itd.

Bože pomiluj dobrega Jurića Premudu⁷⁰! Jako mi je žao, da ga je Bog tako mladoga nenadajućom smrtju pozvao od ovoga svieta, ali budi volja Božja. Kolikoput me je kavom i veselom riječju ukriepio, kada hodjevah iz Kastva misit u S. Matej. Tužna mu teta, ako je još živa.

Čudim se, da su Vašega g. brata Rajmunda potjerali u Buzet. I ja mišljah, da ću morati svoje stare kosti još kamo premjestiti. Dane su mi bile na izbor tri župe: Novačka, opet Cerovska i Pažka, ali sam se ih obranio svojom starostju i tim, da su Zarječani obećali kapelansku kuću na mlado lieto popraviti. I Kurelića, koj bijaše njeku dobu u Kastvu, ne

⁷⁰ Pop u Sv. Mateju na Kastavštini. Kod Jurja Premude stekao je Mate Bastian osnovnu nao-
brabzu (P. Strčić, Mate Bastian, n. dj., 353).

može biskup iz Kršiklje spraviti na praznu župu u Grdoselo. Kamo je to došlo; da se popi branimo žup. Sada dodje u Novaki neki Ivan Hrovat iz Cerovlja, a u Cerovlje neki Žnidarić Pazinac iz Gračišća, a Pažka i Grdoselska župa staju još prazne. To Vam zato javljam, jer imate brata svećenika.

Naš Pazinski občinski glavar odvjetnik Dr Constantini je strahovito strog, on reče: ja budem tri godine glavarem, ali spominjat ćete me 50 liet: svaka krušarica mora imati dašćicu s napisanim svojim imenom, vozovom su odlučena osobita mjesta, drugdje ne smiju postajati, za vole, osle itd. su određene štale, od kojih treba platiti, da se italijanski grad s balogi ne gnjusi, po gostionah se ne sme pjevati ni igrati alla mora, da se italijanska ćutljivost ne draži, u 10. uri moraju biti gostione zatvorene; u Pazinu je još mnogo malih starinskih kuć, on obhadja te kuće s ingenirom i pisarom, i ako je kuća raspucana, istira gospodara vanka, da je u njoj pogibelno bivati, pak će se kuća na občinske troške porušiti, nova podizati i občina će se na nju uknjižiti, a gospodar će morati na godinu toliko plaćati u občinsku blagajnu, dokle se isplate glavnica i kamati. Siromahi smiju samo subotom dohadjati u Pazin itd.

I Orlič župnik žminjski je prodao svoju staru kuću u Pazinu, ter će si ondje zidati novu za 10.000 for.

Jesenas su Kranjci mnogo istarskoga vina, ako i ni dobro, izvozili, ali sada ne pita nitko za vino; i strašimo se, da, kada bude toplo, se nam bude birsilo, jer se je moralo grozdje radi gnjilobe nazrelo pobrati.

Po Istri dieca boleavaju i umiraju na grlenoj bolesti, tako su na Novaščini u dvih kućah po troje umrli.

Na Grdoselščini su počeli kopati na kameno ugljjevlje, to bude dobro za te kraje, ako se im bude nada ispunila.

»Naša Sloga« ni tiskala sve moje glagolske napise⁷¹, one iz gorenje Istre je posve ispustila. Po Istri Slovanščina vavjek jače propada, svi mladići su vojaki, bivaju tri lieta u kakvom italijanskom gradu, se navade nekoliko italijanskih rieči, pak došavši doma se pače i ohole s tim. Ovdašnji puk je vavjek neumniji, za nauk krstjanski ne haju već, drugoga nauka neimaju, a italijanski si misle, to je dobro za nas koliko je puk tuplji, toliko lagje ga deremo i zatiramo.

Snega imamo jako malo, a zima je uznešto oštra. Ja imam to dobro, da sam vavjek zdrav. Čudno je providjenje božje, mlade svećenike Bog poziva k sebi, a nas stare još pošnja na tom svietu. Čujem da je naš biskup mnogo knjig slovjanskih darovao Pazinskoj gimnazijalnoj knjižnici, ali da bi se gradilo diečačko semenište se ovdje ništa ne čuje.

Još traje prvi mjesec lieta, i zato još valja novolietna naradovanka: Bog Vas i Vašu obitelj častnu da poživi svakom dobrom srećom i zdrav ljem na mnoga i mnoga lieta. Javite moj pozdrav Vašoj vrjednoj obitelji. Pozdravite mi i g. ravnatelja Ernesta Jelušića. Primite moj srdačni pozdrav Vaš prijatelj Jakov Volčić

U Zareču 25. Siečnja 1881.

⁷¹ Njekoji glagoljski napisi iz srednje Istre; Naša sloga XI, 24, Trst- 16. XII 1880.

XVI

Veleštovani prijatelju!

Primio sam Vaše velecijenjeno pismo pisano dne 14. t. m., blagodarim Vam na javljenih mi novostih od onuda. Žao mi je da su njeke moje učenice u nauku krstjanskom jur priminule iz ovoga svieta, a njeke boluju. Drago mi je, da se je Vaše občinsko glavarstvo tako junačko poprimilo za svoju narodnost sebi na čast pred vsem narodom Slovan-skim, a drugim občinam na izgled; a za nas nesrećna vlada je kriva vsemu našem zlu. Po našoj nevoljnoj Istri rade Italijani šarenjaci i vradnici jako marljivo i upravo po napatku i nauku danom po poslanici iz Vašega grada od poznatoga neoslobodjениčkog poslanika. Pićanskoga duhovnoga pomocnika su ondješni šarenjaci na toliko tuživali, da ga je morao vladika premjestiti. Čujem, da je ona stranka jur tražila, kako bi mogla pronajti kakvu takvu nezakonitost u inštalaciji žminjskoga župnika, da bi ga izvrgli iz župe; zato ne mogu viditi živa ni njega, ni župnika Trviškoga, duhovnoga pomoćnika Pazinskoga, Lindarskoga ni mene. Kuća mojega bivališta je jako slaba, a glavarstvo kotarsko i obćinsko, dapače i naš župan (agente communale) podmitjen šarenjak, stavijaju Zarečanom vsake moguće zaprieke, samo da bi mene odtirali: ter kada mi bude toga dosta, ću sam prositi za premjestjenje. Zlo je, da naš Slovan ne će nauka, neće progledati, neće sam sebi dobro. Iz posljednje »Sloge« možete razumjeti sadanji položaj Istre.

Prošli tjedan ćuh u Lindaru, da je dekan Stariha bolovao na plućnici, ali se nadjam da mu je bolje. —

Pazinsko gradsko glavarstvo proglasi prepovjed, da ne sme nitko u vsem gradu kokoške imeti prosto, nego u gajbi. —

Zarječani živarimo ovo lieto lošije, nego lani; lani imadosmo malo, ali dobro vino, ter smo ga lahko i drago prodavali, a ovo lieto je naše vino slabo, ter ga ne možemo prodati, i počelo se jur birsiti. I parni malin u žminju uzima našim malinarom vas dobićak. Onu stvar, za koju mi pisaste u posjetnici, Vam ne mogu učiniti, odprostite. Ja imam to dobro, da vavek zdravstvujem, Bože daj, zdravstvovali i Vi, Vaša obitelj i ini vsi vrli Kastavci! Pozdravite mi vse u Vašoj obitelji i druge ondjeka, ako se još koj na me spominju. Učitelji Vlah i Kinkela biše pustni ponedjeljak kod mene, vrli mladići. U takovih okolšćinah človjeka ni volja mnogo pisati.

Primate srdačni pozdrav od Vašega Vas vavjek štovajućeg prijatelja Jakova Volčića

U Zarječju 20. Svibnja 1881.

XVII

Veleštovani prijatelju!

Prosit ću Boga, da Vas on naplati na ljubaznoj i prijateljskoj Vašoj čestitci za moj imendan, jer ja ne mogu ino, nego da Vam srdačno blagodarim. Prosim Vas, javite pozdravšim me moj srdačni pozdrav.

Razumievam iz »Naše Sloge« i iz Vaših veleocijenjenih poslanica, da ima Vaše občinsko glavarstvo mučan boj biti za svoja občinska i narodna prava, ter se radujem, da slavno predobivate u tom boju. Bože daj! da bi se i ine občine probudile i s Vam se združile, bi bilo predobitije lagje, i dušman bi vale oslabio. U Pazinu je zlo i naopako: Ovdješnji šarenjaci si izmislili novi način, da porugivaju narodnjake i inostrance njemce. Kada koj italijančić ili šarenjak prolazi pred narodnjakom ili njemcem, onaj hrče i plukne pred tom. Tako se pripeti u nekoj gostionici pored kakovih petnajst dan, da bi mnogo profesorov kod jednoga stola, a kod drugoga italijanaši, ovi vavjek hrču i pluču, i od ovih neki izlaze hrkne i plukne pred stolom kade biše profesori Slovani i Njemoi, nato stane neki srdačan profesor od stola, prime onu hulju za ruku rekši, da on ne trpi ovakve javne uvrjede; a sada je šla jur ova međusobna tužba u Rovinj. Tako rade i pred domobranskimi častnici, i neki častnik rodod Slovenac je jur rekao nekome šarenjačiću, ako mu čini još jednoć ovako, da će mu glavu raskoljati; i čujem, da su jur častnici radi toga pisali u Beč⁷². I drugu si izmislili Pazinski šarenjaci, da zataru slovenskoga kmeta. Složivši glavnici utemeljiše mesnicu, i delaju na to, da ine mesare od ondje protiraju, i ako ima koj kmet, njihov dužnik, vole, pošlu svoga mesara do njega, da procieni vola ili vole, se razumije na njihovu korist, pak mu poruče, da neka im da tu živinu za toliko, inače mu se bude vsa kmeščina prodala; tako se pripeti nekome kmetu imajućemu dva liepa vola, on se prosi, da neka čekaju do samnja, da će vole draže prodati, i njim platiti, jer on u strahu, da mu kmeščinu staru ne prodaju, dâ volove i zgubi kakovih 50%.

Po Istri bude i ova lietina jako loša, Bog nas sušom šiba, Poreščina, Labinščina, Plominščina jer su zgorjele, kuda jače suša pali, je i grozdje obolelo; i druguda, ako se nam Bog brzo ne smiluje dažem bude se sve posušilo. Dne 17. p. m. je tukao grad u Lupoglavi, Borutu, Previšu i od Novak do Zarečkoga mosta, a nekoliko dan za tom u Peroju, i onkrat ubi grom dve osobe u Tinjanu a jednu u Pulju. Zarečani nemožemo prodat lanjskog vina, jer gostioničari toču mnogo panačinjena vina, a mnogim se je jur zbirsielo. Ovdje se povjeda, da je Pazinski občinski liečnik Dr. Fonda, znajuć nješto hrvatski, dekretiran na Volosko za kotarskoga liečnika. Njeki dan bi kod mene sveučilišnik Pićanac Brajša, koga pozuate, i mi kaza, da je po Pićanštini grozdje u malo vremena jako oboljelo.

I Vaš g. brat Rajmund me je počastio dopisnicom. Bog ga živio svakom dobrom srećom mnogo lieta; a Vaš g. ravnatelj Ernest Jelušić

---

72 Ova, svakako najprimitivnija forma hrvatsko-talijanskog antagonizma, zadržala se veoma dugo u gradu Pazinu. Slične sukobe spominje i Mijo Mirković, dak pazinske gimnazije: »Ali tu u Pazinu bilo je borba između Talijana i Hrvata i ja sam bio Hrvat i hrvatski dak, i sudjelovao sam u borbama i tučnjavama kad je do njih dolazilo... Ali ponekad je baš cirkus bio povod svađe i neprijateljstva. To je bilo onda, kad bi u cirkus slučajno ili namjerno ušle povezane grupe djece, đaka i šegrta, grupa Talijana i grupa Hrvata i kad bi opet slučajno ili namjerno zapremile mjesta jedna do druge. U grupi su pojedinci jedne i druge strane imali više odvažnosti, više su se željeli istaći i tako su počela neprijateljstva guranjem laktovima, nogama ispod klupa, da bi se kasnije nastavila vani kao otvoren organiziran sukob« (Mate Balota, *Stara pazinska gimnazija*, Zagreb 1950. 24).

mi pisa iz Karlovih varij na moje veliko začudjenje, njemu odpišem, kada dodje 12. t. m., kako piše, u Kastav, jer prija odišav 5. t. m. od onuda s presvjetlim vladikom, će posjetit svoje brate i g. Mandića u Pragu. Oh! da bi Bog ozdravio našega vladiku jer ovakova naša vladikovina jur već ne dobije. Ovo lieto ima tužna Istra malo bieloga žita, pšenica je jako paljiva, a žira nikakova, ali poli sve te nevolje puk za dosta zdravstvuje. Presvjetli naš vladika dodje koncem kolovoza ili početkom rujna u dekanat Pazinski i Pićanski djelit sv. potvrd.

Dne 17. p. m., kada ono grad padaše, bi po Istri silan vihar da polomi mnogo stabal.

Nu ta hip primih okružnicu, da naš vladika sega lieta ne posjeti Istre, jer da po liečničkom savjetu ostane već vremena u toplicah.

Sadajno Vaše narodno glavarstvo će li Kastavščinu bolje uredit i okolicu grada uliepšati, živilo!

Puk Istarski je jako zdivljao po tom, što su Italijanaši kod puka crkveni ugled zatrli; dole kod S. Vincenza⁷³ na dan istoga sveca, budući ondje samanj, su se četiri pod večer na cesti za 70 nov. do smrti poklali.

Evo pišem Vam samo žalostinke, jer radosna Vam nimam šta pisat.

Ja uživam to dobro, da vavjek zdravstvujem, Bože daj, da bite i Vi sa svojom obitelji i sa svimi Kastavci zdravstvovali. Drago mi je da bude Fran Rubeša, koj je mnogokrat kao mali dečko po predsobi u mojem bivalištu s drugom diecom igrao, budući kastavski učitelj: kolikokrat sam se njemu i njegovoj igri nasmišao. Javite moj srdačni pozdrav svojoj obitelji i primite svesrdni pozdrav od svojega staroga prijatelja Jakova Volčića

U Zarječju, dne 4. kolovoza 1881.

XVIII

Veleštovani prijatelju!

Primio sam oba Vaša velecijenjena dopisa, srdačno Vam blagodarim na čestici za moj imendan. I ja želim, da bi Bog Vas i Vašu obitelj naplati zato svakom dobrom srećom. I Vaš g. brat Rajmundo mi je pisao. Javite moj srdačni pozdrav svojoj obitelji i svojoj mladoj supruzi: dragi Kažimire! Bog poživio Vas i Vašu mladu suprugu srećom i radošću, zdravljem i zadovoljstvom, da bite se veselili svojih unuka i praunuka, kako Vam se je štilo u sv. misi na dan Vašega pozakonjena.

I ovo lieto Bog Istru šiba sušom; bieloga žita je Istra mnogo našela, i grozdja je mnogo, samo kade tade je bolno, i dobi se jur zriel grozd; črešanj je bilo mnogo, a drugoga voća malo.

Vi još ne znate, da ja od 17. ožujka bivam u Cerovlju. U Zarječju su glavni zidovi kapelanske kuće tako raspucali da je bilo pogibeljno

⁷³ Savičenta.

nutre bivati; a Zarečani napućeni od nekuda nisu hoteli popraviti ju izgovorom, da neka ju crkva popravi, a ova to ni dužna ni smožna; zato sam na prošnju Cerovac ovamo premjestio; ovdje je puškomet od mojega bivališta željeznična postaja, se mogu peljat u Pazin za 20 nov. Pazinci posudivši si u Poreču 35.000 for. jako krase svoj grad, kupuju i ruše kuće, da ulice šire itd.

Po Istri je boli, griže, i dieca umiraju od nje.

Ovdje se govori, da s novim lietom država sama uzme istarsku željeznicu u obskrb, jer je do sada morala lietno društvu južne železnice platiti do blizu 200.000 f njezinoga pasiva, ona ne vozi nego lies u Pulj, prah i topove, a natrag bielo lahko istarsko kamenje za Beč, da ga ondje raspile za vrata i okna, a ljudij vozi jako malo, na nekih postajah su jur postajne glavare odstranili i pustili samo stražce. Plovaniju Novačku je dobio sada Mićetić, župnik Ročki. Dakle župnik Vašega brata, dekan Fabris, će se premjestit u Trst k sv. Jakobu.

Ja znam, Vi imate vele posla u občinskom uredu.

Ja hvala Bogu zdravstvujem, to imam dobro na tom svietu.

Svesrdačno Vas pozdravljam i jesam Vaš stari prijatelj Jakov Volčić

U Cerovlju (pošta Pazin) na dan 2 kolovoza 1882.

XIX

Veleštovani prijatelju!

Srdačno Vam blagodarim na čestitci za moj imendan, Bog uslišava Vaše želje za moje zdravlje, jer sam vavjek zdrav. Bože daj, da bite Vi i sva Vaša obitelj tako vavjek zdravstvovali. Vele mi je žao, da Vam otac boluje, ali je ufanja, da još ozdravi, jer još nije jako zdrav.

Hvala Vam na kastavskih novostih. Ovdje ima malo nova, da ne bite doznali iz »Sloge«, a ako čitate l'Istria⁷⁴, znate kako nas Italijani i šarenjaci hule, da još ljubimo brižni narod. Da ima po Istri domaćih pravih buditelja u prvo vrijeme, bi se dalo štogod učiniti, kao što se je učinilo u Lindaru, u Trvižu itd. i ti buditelji morali bi biti svjetovnjaci, jer popove su jur oni tako ocrnili, da nam već malo vjeruju u crkvi i izvan crkve. Od Boruta zdolom nas jako suša tare; biela žita nije mnogo i po višinah bi paljivo, grozdje kaže liepo i mnogo ga je, a drugoga žira je jako malo, krušve i jabuke su gusenice oglodale; bilo je i na trsu mnogo šćipavkah, ali nisu mnoga naškodile. Željezničari na toj željeznici su sada tako trudni, da obolevaju, jer nimaju vremena za spavati, budući da brzic prolazi ovud u 10 1/2 satah, a u jutro nazad, redovni vlaki drdraju 4 u Pulj a 4 iz Pulja, izvan toga još mnozi teretni vlaki. Poli Kanfanara je njeku stražaricu vlak upravo prekinuo. popuznulo joj se nesrečnoj na šini pred vlakom, a ni imala lazno se vec stati. I Vaš g. brat Rajmundo mi poslao za moj imendan svoju posjetnicu.

⁷⁴ Tjednik L' Istria počeo je izlaziti 1882. a glavnim mu je urednikom bio Marco Tamaro.

U Cerovlju imaju sada mnogi ljudi groznicu, kažu da kojgod skvareno vino pije, da vale ogrozničavi. Segala leta bijaše mnogo Slovencah na Pazinskoj gimnaziji, ali mi je neki Slovenac djak rekao, da drugo lieto ne dodje već nitko amo, jer da im italijanski djaci ne dadu mira; tomu je sve ljubazna vlada kriva. Zaradi neredah u vrijeme izbora su bili jednoga Pazinskoga djaka iz gimnazije istjerali.

Javite moj zahvalni i srdačni pozdrav svoj svojoj obitelji. I g. ravnatelj Ernest Jelušić mi je pisao, jako mi je žao, da nije zdrav, i njemu ću brzo otpisati. Sada, dragi Kazimiru, zdravstvuje Božjom pomoćju, a ja ostajem uz srdačni pozdrav Vaš stari prijatelj Jakov Volčić

U Cerovlju dne 31. Srpnja 1883.

XX

Dragi prijatelju!

Srdačno Vam zahvaljujem na Vašoj ljubaznoj čestitci za moj imendan. I Vam Bog daj svako dobro na mnoga lieta. I Vaš mnogočastni g. brat Rajmund mi je čestitao sa svimi, koji su kod njega. Ja sam jur dva lieta na vodenici bolan, pet puta mi je jur liečnik vodu odtočio, svaki put po kakvih 10 litara i rekao je, da mojoj vodenici kriva Cerovska groznica. Stanem se svaki dan, ali iz kuće ne hodjevam, jem za zdravo, spavam malo. Vi ćete možda govoriti s gospodinom Spinčićem, profesorom i pučkim zastupnikom, prosim Vas, javite mu moj poklon, pozdrav i blagodarnost na brzojavnoj čestitci iz Voloskoga, ter ga prosim da blagodari u moje ime i onim drugim dvema gospodinom. Moja sluga Marija, ku ste vidili u Kastvu poli mene, je 19. Aprila t. l. poli mene na brzoi jetiki umrla. Grozdje je zdravo po Istri i trsje jako bogato; bieloga žita i siena ima malo radi mladolietne suše. U Pazinu je sada govedina po 40, a teletovina po 44 n. kilogram, vino na debelo po 10—13 nov. litar. Pazin da bude imao sada u napredak svaki prvi utorak u mjesecu samanj.

Ako bi se kojgod mene spomenuo, prosim, pozdravite mi ga. Zdravstvuje s Božjom pomoćju i primite moj srdačni pozdrav. Vaš stari prijatelj Jakov Volčić

U Zarjecju dne 4. kolovoza 1888.

RIASSUNTO

LETTERE DI JAKOV VOLČIĆ A KAZIMIR JELUŠIĆ 1876—1888

Il popolare sacerdote istriano Jakov Volčić (1815—1888) manteneva corrispondenza con molti personaggi del suo tempo — Luka Jeran, Anton Janežič, Franjo Miklošič, Janez Bleiweis, Ivan Kukuljević, Mijo Sabljar, Sime Ljubić, Bogoslav Sulek, Vjekoslav Spinčić, Antun Karabaić, Carlo de Franceschi, Ivan Kobler ed altri — ben noti in Istria, in Slovenia e in Croazia per le loro benemeritenze nel campo della politica e della cultura.

Nella raccolta di manoscritti dell'Archivio della Società letteraria istriana dei SS. Cirillo e Metodjo di sede a Pazin (Pisino) si trovano 20 lettere indirizzate da J. Volčić a Kazimir Jelušić (1885—1917), patriota da Kastav (Castua) e poi sindaco di quella città. Queste lettere ci fanno conoscere anche un Volčić nell'importante parte che ebbe nel periodo storico del risveglio della coscienza nazionale; perchè Volčić non fu solo un raccoglitore di prezioso folklore, di documenti storici e di iscrizioni, come è finora stato rilevato nella letteratura della storia della cultura, ma fu anche attivo combattente per l'attuazione delle mete del movimento nazionale in Istria. Per vero dire, J. Volčić non s'impegnò direttamente in contrasti politici, ma col suo silenzioso lavoro culturale contribuì al risveglio della coscienza nazionale nel contado di Pazin e influì su molte personalità che poi si affermarono quali energici combattenti popolari (p. es. Kalac, K. Jelušić). Il piccolo villaggio di Zarečje, poco distante da Pazin, dove Volčić prestò servizio per un lungo periodo di anni, divenne uno dei focolari di attività ispirata a sentimenti nazionali nell'Istria centrale. Francescani del convento di Pazin, studenti e professori croati e sloveni del ginnasio tedesco di Pazin e sacerdoti del contado di Pazin si raccoglievano nella sede parrocchiale di Volčić a discutere dei molti importanti problemi del movimento nazionale in Istria.

Le lettere di Volčić allargano il campo di notizie che finora si conoscevano sull'attività di eminenti personaggi nella seconda metà del secolo XIX (di A. Kalac, del giovane studente di ginnasio Matko Brajša, di M. Laginja e di altri).